GIDS VOOR EEN DRUGBELEID OP SCHOOL

Hoe gaat de school op de beste manier om met alcohol, illegale drugs, genotsmiddelen, psychoactieve medicatie, gokken en problematisch gamen?

Colofon

Auteurs

Nina De Paepe, stafmedewerker VAD

Met dank aan

Evelien Bartier, CGG Noord-West-Vlaanderen
Wannes Broux, CAD Limburg
Gwen Maris, CGG Vlaams-Brabant-Oost
Inge Truyens, CGG Kempen
Marjolein Van De Velde, CGG Waas en Dender

Verantwoordelijke uitgever

Paul Van Deun, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

wettelijk depotnummer: D/2015/6030/36

de druglijn 078 15 10 20 www.druglijn.be

Vlaanderen is zorg

VAD

Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | vad@vad.be | www.vad.be

1. GIDS VOOR EEN DRUGBELEID OP SCHOOL

Hoe bepalen we als school onze houding tegenover middelengebruik?

Hoe reageren we wanneer er zich incidenten rond middelengebruik voordoen?

Hoe vangen we leerlingen op die problemen hebben met middelengebruik?

Wat leren we onze leerlingen over drugs?

Een effectief antwoord bieden op deze vragen vereist een continue en beleidsmatige aanpak. Educatie rond middelengebruik is pas doeltreffend door een holistische benadering, waarbij de school in zijn geheel de gezondheidsboodschap ondersteunt. Wat in de klas onderwezen wordt, wordt best ondersteund door de regels op school, de reactie van de school op incidenten of problemen en een veilige, gezonde omgeving waar een gezonde keuze de gemakkelijkste keuze is. Beleidsmatig werken rond middelengebruik bevordert de structurele inbedding, zodat het beleid geïntegreerd wordt in de dagelijkse schoolwerking[1].

De Drugbeleid op School (DOS)-methodiek is een volwaardige gids om op alle aspecten van genotsmiddelengebruik op school te kunnen inspelen en de vakoverschrijdende eindtermen in te vullen. U werkt beleidsmatig, bereidt u voor en anticipeert op een effectieve manier op middelenproblemen en de gevolgen ervan.

Deze gids is een leidraad om een DOS uit te werken. We geven u de nodige informatie over de verschillende componenten van een DOS en praktische tips om een drugbeleid uit te werken op maat van uw school. Ook aan scholen die al een beleid ontwikkelden en dit willen evalueren of herwerken, biedt deze gids de nodige suggesties.

---

[1] Meer informatie over de "Whole school approach" vindt u op www.schools-for-health.eu/she-network. Het SHE-netwerk is onderdeel van WHO-Europe.

LEESWIJZER

In het eerste hoofdstuk van deze gids wordt de *'Opbouw van een Drugbeleid op School'* toegelicht, samen met het proces dat u doorloopt om een DOS te ontwikkelen of te herwerken. Scholen die voor het eerst een DOS ontwikkelen, nemen best een kijkje in het volgende hoofdstuk *'Succesfactoren voor een vlot proces*'. In het hoofdstuk '*Vooronderzoek'* vindt u enkele praktische tools om geïnformeerd de prioritaire doelstellingen van het DOS te bepalen. Dit hoofdstuk is een goed beginpunt voor scholen met een DOS dat aan een update toe is. Met het derde hoofdstuk bij de hand ontwikkelt u de *achterliggende visie* op de alcohol- en drugthematiek en geeft u antwoord op de vraag "Hoe staat onze school tegenover drugs en middelengebruik?".

Nadien volgt de uitwerking van '*De vier pijlers van het DOS'*: regelgeving en procedures, begeleiding, educatie en structurele maatregelen. Met concrete tools kan u direct aan de slag.

Met deze gids heeft u een hulpmiddel doorheen het hele proces van het ontwikkelen of bijsturen van een DOS. De hele gids doorlezen hoeft niet. Neem delen van de gids bij de hand wanneer u aan een bepaald onderdeel van DOS werkt. De effectieve werkpagina's zijn aangeduid met groene zijbalken.

Tot slot wordt er stilgestaan bij de '*Evaluatie van het DOS'* na een periode van ontwikkeling of bij een herwerking.

WELKE GENOTSMIDDELEN OMVAT EEN DRUGBELEID OP SCHOOL?

In deze gids worden alcohol, illegale drugs, psychoactieve medicatie, gokken en (problematisch) gamen besproken. De overkoepelende term 'middelengebruik' wordt gebruikt om bovenstaande middelen en gedragingen te benoemen

Mist u andere middelen in deze omschrijving? Omgaan met thema's zoals tabak of energy drinks vragen een gelijkaardige beleidsmatige aanpak in het gezondheidsbeleid op school. Meer informatie over deze thema's vindt u op www.gezondeschool.be en www.vigez.be

LEGENDE

i	**ACHTERGRONDINFORMATIE**
	TIP
	VOORBEELD
	WERKBLAD
?	**VEELGESTELDE VRAGEN**

Opbouw van een Drugbeleid op School

2. Opbouw van een Drugbeleid op School

Een DOS bestaat uit vier pijlers. Het focust op een duidelijke **regelgeving** over alcohol en andere illegale drugs, tekent een **begeleidingstraject** uit voor leerlingen met (mogelijke) problemen en werkt preventief met **educatie**. Dit alles wordt ondersteund door **structurele maatregelen**. Alle vier de pijlers zijn even belangrijk en zijn complementair aan elkaar. Het succes van het beleid neemt toe naarmate de pijlers evenwichtiger worden uitgewerkt. De **visie** op middelengebruik kleurt de invulling van deze pijlers. Een DOS maakt deel uit van de methodiek 'Gezonde School', waarmee u werkt aan een gezondheidsbeleid[2].

De voordelen van een Drugbeleid op School:

- een veilige, gezonde schoolomgeving creëren waar de ontwikkeling van de leerlingen niet in het gedrang komt door middelengebruik
- uitwerking van de vakoverschrijdende eindtermen, niet alleen door educatie over het thema, maar door het hele beleid
- deskundigheidsbevordering van leerkrachten in het omgaan met het thema middelengebruik
- anticipatie op incidenten rond middelengebruik

[2] Meer informatie vindt u op www.gezondeschool.be

2.1. STRUCTUUR VAN EEN DRUGBELEID OP SCHOOL

Een Drugbeleid op School bestaat uit vier pijlers. Bij elke pijler horen drie acties. De combinatie van de pijlers en acties vormen de **DOS-matrix**.

VISIE

ACTIE / PIJLER	BELEID UITWERKEN	COMMUNICATIE aan	DESKUNDIGHEID BEVORDEREN
REGELGEVING	Matrix regels en procedures	Schoolteam Leerlingen Ouders	Grenzen stellend optreden Productinformatie
BEGELEIDING	Begeleidingstraject	Schoolteam Leerlingen Ouders CLB	Signalen herkennen Een verkennend gesprek voeren
EDUCATIE	Educatief aanbod	Schoolteam Leerlingen Ouders	Productinformatie Praten over alcohol en andere drugs in de klas Werken met educatieve pakketten Uitdragen van een voorbeeldfunctie
STRUCTURELE MAATREGELEN	Wiel structurele maatregelen	Schoolteam Leerlingen Ouders	Inspiratie en informatie

PIJLERS

1. PIJLER REGELGEVING

In deze pijler legt de school duidelijke regels voor middelengebruik vast en bepaalt ze procedures wanneer een leerling deze regels overtreedt. Hierdoor anticipeert de school op mogelijke incidenten, maar werkt u evengoed preventief door duidelijk te stellen wat de normen zijn op school.

2. PIJLER BEGELEIDING

Met deze pijler werkt de school uit welke begeleiding ze aanreikt aan leerlingen met (vermoedelijke) problemen door alcohol en/of drugs. De school tekent een begeleidingstraject uit met duidelijke taakomschrijvingen voor het signaleren, begeleiden en eventueel doorverwijzen van leerlingen.

3. PIJLER EDUCATIE

Met de pijler educatie werkt de school uit hoe ze leerlingen stimuleert tot een gezonde levensstijl op vlak van middelengebruik. Dit gebeurt door het aanbieden van continue en effectieve educatie over het alcohol- en drugthema en het aanleren van sociale vaardigheden.

4. PIJLER STRUCTURELE MAATREGELEN

Ook meer structurele maatregelen dragen bij tot een betere werking van het DOS. De focus ligt hierbij op ondersteunende maatregelen die er voor zorgen dat preventie kan gebeuren in een veilige en constructieve omgeving die gezonde keuzes stimuleert. Acties zijn gericht op de fysieke schoolomgeving, een positief schoolklimaat en het betrekken van de brede omgeving van de school.

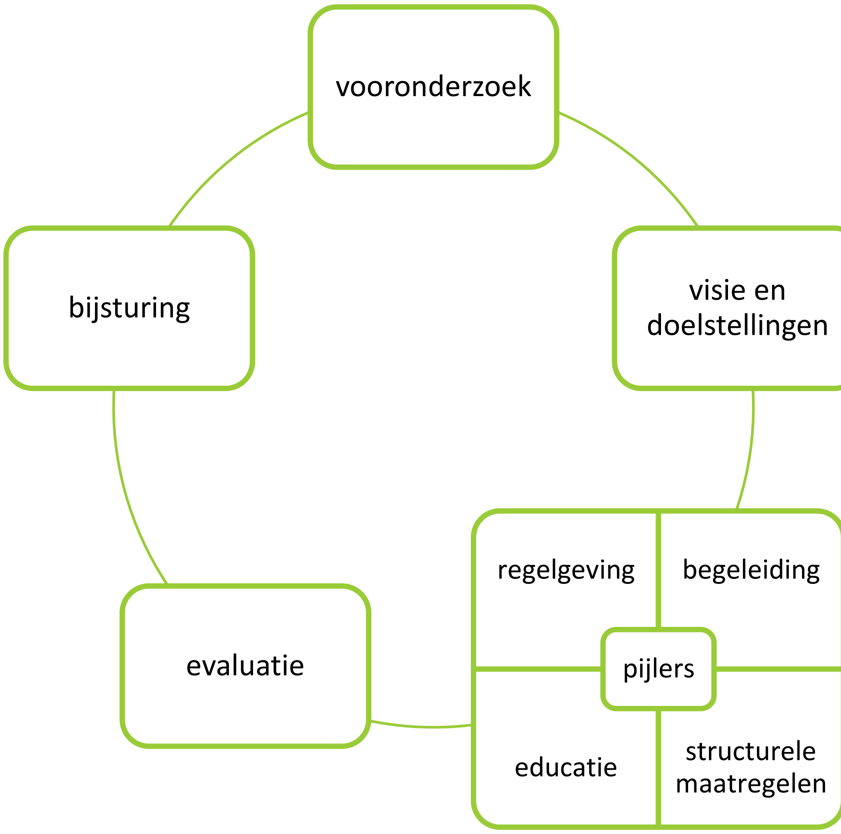
ACTIES BIJ DE PIJLERS

De vier pijlers worden telkens uitgewerkt aan de hand van drie acties. Alle acties zijn van belang voor het slagen van het DOS.

- De **beleidsmatige uitwerking** van de pijler
- **Communiceren** van de beleidsmatige afspraken naar leerkrachten, leerlingen, ouders en andere betrokkenen (CLB, …)
- **Deskundigheidsbevordering** van het schoolteam, meer concreet het vergroten van de kennis om met de alcohol- en drugthematiek om te gaan, het vergroten van vaardigheden om op een gepaste manier te reageren, om middelengebruik bespreekbaar te maken in de klas, …

2.2. PROCES VAN EEN DRUGBELEID OP SCHOOL

Het uitwerken van een DOS is een circulair proces van ontwikkelen, toepassen en aanpassen.

Of u nu een DOS voor de eerste keer ontwikkelt, bijstuurt of van onder het stof haalt, u begint best met een **vooronderzoek**. Maak een inventaris van wat er al gebeurt. Zelfs al heeft u geen expliciet DOS, de school heeft vaak al verschillende initiatieven genomen die kunnen kaderen in het DOS (een projectdag, een alinea uit het schoolreglement, …). Onderzoek daarnaast wat er leeft op school. Wat zijn de vragen en de noden bij het schoolteam over het thema? Hoe leeft het thema onder de leerlingen?

Heeft uw school nog geen DOS, dan begint het uittekenen van een DOS met de vraag "**Hoe staat onze school tegenover middelengebruik?**". Het antwoord hierop wordt neergeschreven in de **visie**. Hierin legt de school haar houding tegenover alcohol en andere drugs vast, samen met de doelstellingen die ze wil bereiken met het DOS. De visie biedt het kader voor het uitwerken van alle verdere initiatieven.

U heeft al een DOS?
Ook als u uw DOS wil herwerken, kan het zijn dat u vaststelt dat de visie op papier niet meer beantwoordt aan de realiteit. In dat geval herwerkt u best ook de visietekst.

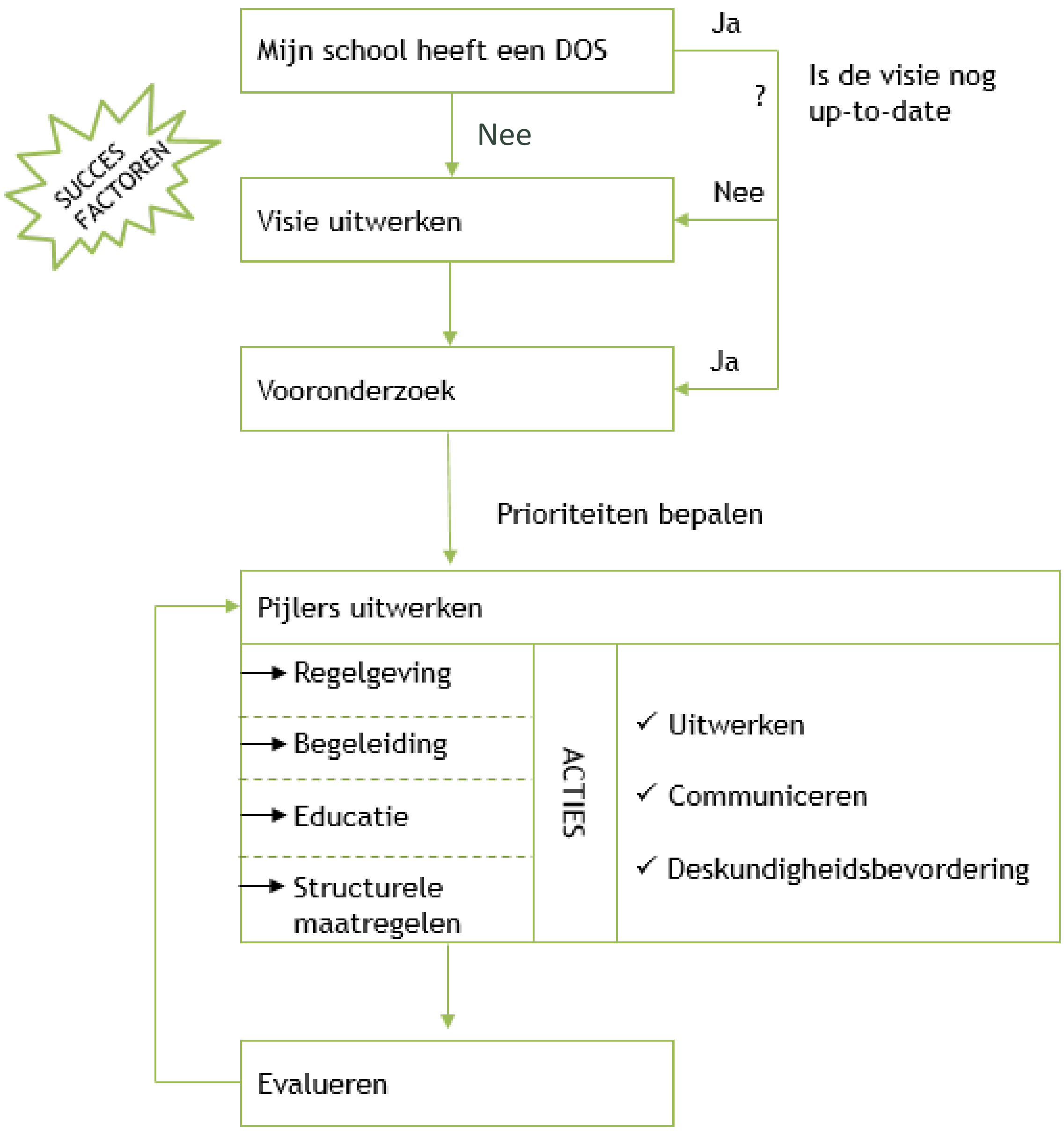
Voor een effectief DOS worden alle **pijlers** evenwaardig uitgewerkt. Dit gebeurt aan de hand van drie acties. De start is steeds het **beleidsmatig uitwerken** van de pijler. Daarna volgt de **communicatie** naar leerkrachten, leerlingen, ouders en CLB en de **deskundigheidsbevordering** van het schoolteam.

Het is niet realistisch om alle taken binnen de vier pijlers gelijktijdig uit te werken. Bepaal daarom prioritaire **doelstellingen** die u tijdens de loop van het project wilt behalen. Hiervoor baseert u zich op het vooronderzoek.

Heeft u een DOS uitgewerkt en wordt dit al een tijd toegepast, dan maakt u best een **evaluatie** van het proces en van de ondernomen acties. Hoe verliep de ontwikkeling? Zijn de acties voldoende en doeltreffend? Wat zijn de ervaringen van het schoolteam? Leert de ervaring dat bepaalde procedures nog niet volledig afgestemd zijn op de realiteit?

U heeft al een DOS?
Na verloop van tijd kan het zijn dat u door opgedane ervaring, wijzigingen in de leerlingenpopulatie, verloop in het schoolteam, veranderingen in wetgeving, … het DOS terug moet activeren en/of de invulling van het DOS moet wijzigen. U komt dan terug in de fase van het vooronderzoek terecht.

2.3. FLOWCHART

Succesfactoren voor een vlot proces

3. Succesfactoren voor een vlot proces

Een goede voorbereiding is het halve werk. Wil u uw inspanningen maximaal benutten, hou dan rekening met een aantal factoren die de kans op het slagen van het DOS verhogen.

Do's!

- *Start een werkgroep op*
- *Zorg voor een mandaat van de directie*
- *Betrek de volledige school en zorg voor een draagvlak*

3.1. Start een werkgroep op

Om ervoor te zorgen dat het DOS slaagt, wordt het best uitgewerkt door een representatieve en gemotiveerde werkgroep.

- Een goede werkgroep is representatief voor de hele school. Betrek minimaal directie, leerkrachten en leerlingenbegeleiders, maar denk ook aan ander schoolpersoneel, CLB, ouders en leerlingen.
- In de werkgroep worden verschillende taken verdeeld, zodat iedereen een actieve rol opneemt. Duid minstens een coördinator en een verslaggever aan[3].

3.2. Zorg voor een mandaat van de directie

Het is noodzakelijk dat de werkgroep haar mandaat en werkingsruimte kent voor ze aan de slag gaat. Daarom moet de directie het mandaat duidelijk formuleren en formaliseren: heeft de werkgroep een informerende, adviserende dan wel beslissende bevoegdheid?

Bepaal daarnaast langs welke weg het beleid geformaliseerd wordt (inrichtende macht, participatieraad, …). Zo kan de werkgroep haar voorstellen of advies correct voorleggen aan de juiste persoon of het juiste beslissingsorgaan.

[3] Maes, L., & Pollet, D. (2004). *Drugbeleid op school. Een kwalitatieve implementatiestudie*. Gent: VAD.

3.3. HEB AANDACHT VOOR EEN DRAAGVLAK

Een draagvlak is essentieel voor het slagen van het DOS. Teamleden die het DOS onderschrijven, zullen het ook op een goede manier toepassen. Ook de teamleden buiten de werkgroep informeren en betrekken bij de uitvoering is noodzakelijk.

In de leraarskamer hangen we regelmatig nieuwe wist-je-datjes uit over het DOS. Recent hing omhoog: 'Wist je dat je als leerkracht ook het goede voorbeeld geeft aan de schoolpoort? Roken kan niet.'

- Communiceer regelmatig over het DOS en deel updates mee tijdens de ontwikkeling ervan, bijvoorbeeld tijdens personeelsvergaderingen, pedagogische studiedagen, op Smartschool, in de leraarskamer, …
- Bekijk het DOS kritisch vanuit het oogpunt van de verschillende profielen in het schoolteam.
- Heb voldoende aandacht voor communicatie en deskundigheidsbevordering tijdens het uitwerken van de pijlers.
- Werk met aanspreekpersonen alcohol en drugs binnen de school.

Werken met meerdere aanspreekpersonen voor het thema middelengebruik zorgt voor continuïteit. De school kan er bijvoorbeeld voor kiezen om een aanspreekpersoon aan te stellen per pijler. Andere leerkrachten kunnen bij hen terecht met vragen. Zij hebben een centrale rol in het verwerven van vaardigheden en het uitdragen ervan in het team.

3.4. LIEVER NIET ALLEEN? EEN COACH STAAT VOOR U KLAAR!

Met deze gids kan u als school zelfstandig een DOS uitwerken. Voor ondersteuning hierbij kan u een beroep doen op een tabak, alcohol- en drugpreventiewerker verbonden aan een Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG)[4].

Tijdens een coaching werkt de preventiewerker als externe en neutrale procesbegeleider en levert expertise aan over het thema. Verwacht geen pasklare antwoorden, maar ondersteuning in het ontwikkelen van een DOS op maat van de school.

Een coach…

- *begeleidt en stuurt het proces, geeft opdrachten*
- *zet aan tot nadenken*
- *biedt specifieke expertise*
- *biedt vorming aan het schoolteam (ook na het proces)*

[4] Een tabak, alcohol- en drugpreventiewerker in uw buurt vindt u via www.vad.be. Het is ook mogelijk dat (inter)gemeentelijke preventiewerkers of medewerkers van het CLB de rol van coach op zich nemen.

Vooronderzoek

4. Vooronderzoek

Met het vooronderzoek brengt u in kaart wat er al gebeurt op school en wat er leeft bij leerkrachten en leerlingen over het thema. Zo krijgt u een overzicht van de positieve aspecten, knelpunten en noden. Deze worden gebundeld in een conclusie. Op basis van dit vooronderzoek stelt uw school prioriteiten en werkt u een jaarplan uit.

In het vooronderzoek worden drie initiatieven genomen. De eerste twee initiatieven zijn noodzakelijk, het derde is een optionele aanvulling.

- Er wordt een globale stand van zaken gemaakt met de checklist 'Waar staat de school?'.
- Het schoolteam wordt bevraagd aan de hand van de 'Nodenbevraging'. Wat zijn de ervaringen van het schoolteam met het thema alcohol en andere drugs of desgevallend het bestaande DOS? Wat zijn voor hen de sterktes en de zwaktes van het beleid?
- Een deelname aan de VAD-leerlingenbevraging is een aanvullend initiatief waarmee een volledig beeld geschetst wordt.

4.1. Hoe gaat u te werk in het vooronderzoek

Acties:

- ✓ Opdracht 1: invullen van de checklist 'waar staat de school'
- ✓ Opdracht 2: nodenbevraging bij het schoolteam
- ✓ Opdracht 3: deelname aan de VAD- leerlingenbevraging
- ✓ Opdracht 4: formuleer conclusies en bepaal prioritaire doelstellingen

Benodigd materiaal:

- ✓ Bijlage 'Checklist: waar staat de school'
- ✓ Bijlage 'Nodenbevraging'

OPDRACHT 1: INVULLEN VAN DE CHECKLIST 'WAAR STAAT DE SCHOOL'

1. **Vul met de werkgroep de checklist uit de bijlage in**. Indien nodig kan u informatie opzoeken in al bestaande beleidsdocumenten.
2. **Bespreek waar u staat**. De ingevulde checklist geeft een overzicht van waar u als school staat met het DOS en wat er nog ontbreekt.

OPDRACHT 2: NODENBEVRAGING BIJ HET SCHOOLTEAM

1. **Laat een aantal leden van het schoolteam, die niet in de werkgroep zitten, de nodenbevraging invullen**. Tracht hiervoor een representatieve groep uit het schoolteam te bereiken (leerkrachten, leerlingenbegeleiders, leerlingen, CLB, mensen van het onthaal, de poetsdienst, …)
2. **Bundel de conclusies van de nodenbevraging**. Onderstaande vragen worden gebruikt in de nodenbevraging en geven richting bij het formuleren van een conclusie:

- Waarmee wordt men geconfronteerd en welke mate van deskundigheid voelt men:
    - Welke vragen over middelen ontving het schoolteam van leerlingen?
    - In hoeverre voelde men zich capabel om deze vragen te beantwoorden?
    - Met welke situaties werd men geconfronteerd?
    - In hoeverre voelde men zich capabel om te reageren?
- Regelgeving:
    - Welke regels rond middelengebruik zijn niet goed gekend?
    - Welke procedures voor regelovertreding zijn niet goed gekend?
    - Wat vindt men goed en wat minder goed aan de procedures voor regelovertreding?

- *Vind een manier om ook leerlingen te betrekken: kunnen de conclusies bijvoorbeeld teruggekoppeld worden aan de leerlingenraad?*
- *Maak en verspreid de vragenlijst digitaal om tijd te besparen bij de verwerking.*

- Begeleiding:
    - Welke procedures rond begeleiding zijn niet goed gekend?
    - Wat vindt men goed en wat minder goed aan de procedures voor begeleiding?
- Educatie:
    - Is men op de hoogte van de aanpak van alcohol- en andere drugeducatie?
    - Wat vindt men goed en wat minder goed aan de aanpak?
- Structurele maatregelen:
    - Is men op de hoogte van de initiatieven rond structurele maatregelen? Welke initiatieven worden onderbelicht?
    - Wat vindt men goed en wat minder goed aan de structurele maatregelen?

3. **Koppel de resultaten terug naar het hele schoolteam.** Vraag of ze zich in de resultaten herkennen.

OPDRACHT 3: DEELNAME AAN DE VAD LEERLINGENBEVRAGING

De leerlingenbevraging is een continu aanbod van VAD waarmee scholen ondersteund worden in het werken aan de vier pijlers van een DOS. Met de VAD-Leerlingenbevraging kunt u een analyse maken van de actuele situatie op school. Zo kan u gerichte acties ondernemen en evalueren of doelstellingen worden bereikt. Met de VAD-Leerlingenbevraging heeft u ook een tool in handen waarmee u de communicatie en de dialoog over het thema kan bevorderen.

Wanneer uw school deelneemt aan de VAD-Leerlingenbevraging, neemt u bij alle leerlingen een door VAD voorziene vragenlijst af. Deze vragenlijst gaat over het middelengebruik in hun leefwereld (frequentie en hoeveelheid van gebruik, motieven, houding van vrienden, beschikbaarheid, …), alsook over de ervaringen van de leerlingen met het beleid op school rond alcohol en drugs.

Nadien ontvangt de school een persoonlijk rapport van de anonieme resultaten. In dit rapport worden positieve punten en aandachtspunten aangehaald en concrete tips voor de school geformuleerd. Verdere uitdieping van de resultaten gebeurt naar graad en geslacht. Na deelname wordt een verplichte vorming voorzien om aan de slag te gaan met de resultaten. Zowel in het rapport als in de vorming wordt steeds de link gelegd tussen de resultaten en het werken rond een DOS en de benodigde materialen.

Voor meer informatie of een deelname aan de VAD-leerlingenbevraging, surf naar www.vad.be, klik door naar leerlingenbevraging.

OPDRACHT 4: FORMULEER CONCLUSIES EN BEPAAL PRIORITAIRE DOELSTELLINGEN

Met de informatie uit de checklist, de nodenbevraging en eventueel de VAD-Leerlingenbevraging heeft u een goed zicht op de mate waarin de huidige regels, procedures en initiatieven gekend zijn, eenduidig zijn en toegepast worden op school.

1. **Formuleer een conclusie aan de hand van onderstaande tabel.** Vul de sterke punten en knelpunten in. Zo krijgt u een duidelijke kijk op de situatie en heeft u een tool in handen om prioriteiten te bepalen. Bespreek volgende zaken:
    - Waarmee wordt men op school geconfronteerd?
    - Voelt men zich deskundig genoeg om hiermee om te gaan?
    - Hoe staat het met de invulling van regelgeving, begeleiding, educatie en structurele maatregelen?
    - Zijn er verschillen in antwoorden tussen verschillende profielen op school (directie, pedagogisch en ander schoolpersoneel, …)?
    - Hoe kunnen positieve aspecten nog groeien?
    - Hoe kunnen knelpunten aangepakt worden?
    - Welke suggesties worden gedaan?

Conclusies vooronderzoek	Sterke punten in de huidige situatie	Knelpunten in de huidige situatie	Wat is nodig om knelpunten weg te werken en sterke punten nog te verbeteren?
Algemeen			
Regelgeving			
Begeleiding			
Educatie			
Structurele maatregelen			

2. **Bepaal wat de prioritaire doelstellingen van het DOS zijn**. Bepaal in welke tijdsperiode u hieraan wil werken.

    - Neem ook jaarlijks terugkerende activiteiten op (zoals bijvoorbeeld een projectweek rond gezondheid, briefing beleid aan nieuwe leerkrachten, …)
    - Ook kleine acties kunnen opgenomen worden in het schema (bijvoorbeeld ophangen posters DrugLijn)

Prioritaire doelstellingen Periode …-…	Beleid	Communicatie	Deskundigheid
Regelgeving			
Begeleiding			
Educatie			
Structurele maatregelen			

Uitwerken van een visie

5. Uitwerken van een visie

Bij het uitwerken van een DOS is het belangrijk dat er een gemeenschappelijke – schooleigen – visie is op de alcohol- en drugthematiek. Met het uitwerken van de visie geeft de school een antwoord op de vraag 'Hoe staan wij, als school, tegenover middelengebruik?'.

Een visie omvat twee kernvragen: wat verstaat de school onder middelengebruik en –problemen en wat wil de school bereiken met het DOS? De belangrijkste doelstelling bij het uitwerken van een visie is om alle neuzen in dezelfde richting te draaien. De visie is de rode draad bij de verdere uitwerking van de pijlers. De visie zal bijvoorbeeld al grotendeels bepalen wat u als school toelaat en wat niet of welke vorm begeleiding op school kan aannemen. U houdt de visie best gedurende het hele proces bij de hand. Er kan naar teruggegrepen worden als er discussie is bij het uitwerken van de pijlers.

5.1. HOE WERKT U EEN VISIE UIT

Acties:

- ✓ Opdracht 1: beleid - bepalen van de visie
- ✓ Opdracht 2: communicatie - breng het team op de hoogte
- ✓ Opdracht 3: communicatie - ouders en leerlingen informeren

Benodigd materiaal:

- ✓ Pedagogisch project van de school

U heeft al een DOS?
Indien u in het verleden al een DOS uitwerkte, is het misschien niet meer nodig een visie uit te werken. Controleer wel of de opgetekende visie nog steeds overeenstemt met de realiteit op school. Dit kan eveneens met onderstaande vragen.

VOORBEELD: VISIE

Elke school heeft een visie op maat nodig, omwille van het eigen pedagogisch project, de specifieke doelgroep, het opleidingsaanbod, de regio, … Onderstaand enkele uiteenlopende voorbeelden van hoe scholen hun visie op een schooleigen wijze invullen.

Voorbeeld van een visie (1)

Onze school biedt op een hedendaagse en pedagogisch verantwoorde wijze kwalitatief hoogstaand onderwijs aan in een veilige, gezonde omgeving die intellectueel stimulerend en sociaal ondersteunend is. Onze school legt de nadruk op de totale vorming van de jongere en begeleidt jonge mensen bij het ontdekken van waarden en normen en het verwerven van kennis, attitudes en vaardigheden. Het welzijn en welbevinden van de jongere staan hierbij centraal.

Met een middelenbeleid wil de school ervoor zorgen dat zij deze opdracht zo goed mogelijk kan uitvoeren. Middelen kunnen een negatieve invloed hebben op de ontwikkeling en het welzijn van de jongere en op de omgeving waarin dit plaatsvindt.

Voorbeeld van een visie (2)

Met een DOS willen we vermijden dat middelengebruik de veiligheid en de gezondheid van leerlingen op school in het gedrang brengt. We willen kansen en ondersteuning bieden aan de leerlingen zodat hun ontwikkeling en welzijn niet in het gedrang komen door middelengebruik. Daarom willen we:

- Duidelijke regels en procedures i.v.m. middelengebruik aanbieden om duidelijkheid en consequentie te creëren en een norm te stellen.
- Een kansengericht begeleidingsaanbod aanbieden aan leerlingen met problemen door middelengebruik.
- Ondersteuning voorzien voor het leerkrachtenteam onder de vorm van deskundigheidsbevordering.
- Preventie-initiatieven aan de leerlingen aanbieden, afgestemd op hun leeftijd.

OPDRACHT 1: BELEID - BEPALEN VAN DE VISIE

1. **Bespreek onderstaande vragen in de werkgroep.** Aan de hand van deze vragen wordt invulling gegeven aan de kern van de visie. Enerzijds wordt bepaald wat de school verstaat onder middelengebruik- en problemen. Anderzijds wordt nagedacht over de doelen van het DOS.

   - **Wat verstaan we onder 'middelengebruik'?**
     - Over welke middelen gaat dit?
     - Wat verstaan we onder 'gebruik'?

   - **Wat is de visie op (problematisch) gebruik?**
     - Wanneer spreken we van 'problematisch gebruik'?
     - Waarom is problematisch gebruik een probleem: mogelijke sfeermakerij rond gebruik, interfereren met ontplooiingskansen van leerlingen, …?

   - **Wat wil de school bereiken met het DOS?**
     Formuleer algemene doelen en subdoelen. Bij de uitwerking van de pijlers krijgen ze een concrete invulling.

2. **Formuleer een conclusie.** Schrijf de kern van de antwoorden die de werkgroep gaf uit in de visietekst.

Bekijk het pedagogisch project van de school. Door aan te geven hoe alcohol en andere drugs interfereren met het pedagogisch project van de school, krijgt u aanknopingspunten om de doelstellingen van het DOS te omschrijven.
Bijvoorbeeld: de school wil een gezonde, stimulerende leef- en leeromgeving dus hierin is geen plaats voor alcohol en andere drugs. Of nog: de school wil jongeren begeleiden in hun groei tot verantwoordelijke volwassenen, dus ook verantwoordelijke keuzes leren maken i.v.m. middelengebruik.

OPDRACHT 2: COMMUNICATIE - BRENG HET TEAM OP DE HOOGTE

SUCCESFACTOR:

- **Verspreid de visie op een actieve manier naar alle betrokkenen** om eenduidigheid te bevorderen en het draagvlak voor het DOS te vergroten.

Vertel aan het volledige schoolteam wat de visie inhoudt en waarom bepaalde keuzes gemaakt werden. Dit kan tijdens een pedagogische studiedag, personeelsvergadering, briefing op het intranet, … Door de visie actief te communiceren, brengt u het schoolteam op de hoogte van het algemene kader waarin de andere pijlers uitgewerkt zullen worden.

Tijdens de eerste pedagogische studiedag van het jaar besteedden we aandacht aan de uitwerking van het DOS. Het doel van het DOS werd uitgelegd, samen met de schoolvisie op alcohol- en middelengebruik. We kregen veel positieve feedback.

OPDRACHT 3: COMMUNICATIE - OUDERS EN LEERLINGEN INFORMEREN

Ook **ouders** en **leerlingen** kunnen in deze fase geïnformeerd worden dat de school nadenkt over de alcohol- en drugthematiek. Bij de schoolkeuze kan dit een bepalende factor zijn.

Pijlers van een Drugbeleid op School

6. PIJLER REGELGEVING

Vanuit de vastgelegde visie wordt invulling gegeven aan de pijler regelgeving. Het vastleggen van regels is het vertrekpunt om grenzenstellend op te treden. Regels hebben ook een preventief karakter: het maakt de verwachtingen van de school naar de leerlingen duidelijk. Daarnaast worden er procedures uitgewerkt die toegepast worden wanneer men vaststelt of vermoedt dat de regels overschreden worden.

Regelgeving is noodzakelijk om het samenleven en samen leren op school mogelijk te maken. Regels en procedures hebben verschillende functies:

- Minimaal creëert regelgeving veiligheid: het zorgt ervoor dat alcohol en andere drugs geen onveilige, ongezonde schoolomgeving creëren.
- Regelgeving werkt welzijnsbevorderend en heeft een preventief effect . Het geeft de leerlingen aan wat wel en niet kan. Het duidt de grenzen aan om problemen ten gevolge van middelengebruik te voorkomen. Als leerlingen weten hoe er op een bepaald gedrag gereageerd wordt, kan dit ontradend werken. Bovendien creëert de school zo een normatief kader.
- Leerkrachten worden gesteund door duidelijke regelgeving. Leerkrachten weten wat er van hen verwacht wordt en wat te doen in een concrete situatie. Het is belangrijk dat regels consequent toegepast worden door het volledige schoolteam. Daarom is het nodig om er grondig over na te denken en ze degelijk te formuleren. Op die manier vermijdt u dat alles per situatie en individueel bekeken wordt.

Het is niet omdat er regels zijn, dat ze nooit overtreden zullen worden. Daarom moet de school ook weten hoe ze zal optreden bij regelovertreding (procedures). Deze procedures worden idealiter op een gelijkaardige manier uitgewerkt als de regels.

Ook bij een vermoeden van regelovertreding kan er opgetreden worden. Optreden bij een vermoeden van gebruik is erg belangrijk: wanneer aan de leerling gecommuniceerd wordt dat zijn gedrag opgemerkt is, kan dit ontradend werken. Bovendien zorgt een melding van een vermoeden (zeker bij herhaling) voor een strikter opvolgen van de leerling door het schoolteam en worden problemen sneller zichtbaar.

6.1. PIJLER REGELGEVING EN DE VOET

De school werkt met deze pijler aan de VOET (te verfijnen of verbreden afhankelijk van de competenties die de school wil benadrukken vanuit haar pedagogische visie):

STAM

ET 20 De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

CONTEXT 1 LICHAMELIJKE GEZONDHEID EN VEILIGHEID

C1, ET 8 De leerlingen schatten de risico's en gevolgen in bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en reageren assertief in aanbodsituaties.

C1, ET 15 De leerlingen beseffen dat maatschappelijke fenomenen een impact hebben op veiligheid en gezondheid.

CONTEXT 5 POLITIEK-JURIDISCHE SAMENLEVING

C5, ET 2 De leerlingen passen inspraak, participatie en besluitvorming toe in reële schoolse situaties.

C5, ET 5 De leerlingen tonen aan dat het samenleven in een democratische rechtsstaat gebaseerd is op rechten en plichten die gelden voor burgers, organisaties en overheid.

6.2. HOE WERKT U DE PIJLER REGELGEVING UIT

Acties:

- ✓ Opdracht 1: beleid - uitwerken van de regels
- ✓ Opdracht 2: beleid - uitschrijven van de procedures bij regelovertreding
- ✓ Opdracht 3: communicatie - breng het team op de hoogte
- ✓ Opdracht 4: communicatie maak het team bewust van hun voorbeeldfunctie
- ✓ Opdracht 5: communicatie - informeer ouders en leerlingen
- ✓ Opdracht 6: deskundigheidsbevordering – maak het team vaardig in productkennis en grenzen stellen

Benodigd materiaal:

- ✓ Conclusies vooronderzoek
- ✓ Visietekst van de school
- ✓ Juridische handvatten voor het gebruik en misbruik van alcohol en andere drugs op school

U heeft al een DOS? U kan de bestaande regels en procedures inventariseren. Met de matrix regelgeving kan u deze inventaris controleren op volledigheid. Toets ook af aan de visietekst en het nodenonderzoek.. Beantwoorden ze nog aan de huidige noden en doelstellingen van het DOS? Op basis hiervan kunnen de vroegere regels en procedures geactualiseerd worden.

VOORBEELD UITWERKEN VAN DE PIJLER REGELGEVING:

Algemene regel: *Gebruik, bezit, dealen, delen en onder invloed zijn van alcohol, tabak en illegale middelen is niet toegestaan. Gamen, weddenschappen, gokken en kansspelen zijn evenmin toegestaan.*

- **Alcohol**: Het gebruik, bezit, dealen, delen en onder invloed zijn van alcohol is niet toegelaten op school.
- **Illegale drugs**: Het gebruik, bezit, dealen, delen en onder invloed zijn van illegale drugs is niet toegelaten op school.
- **Tabak**: Het gebruik van tabak is niet toegelaten op school. Een algemeen rookverbod geldt: in alle gesloten ruimtes van de school, tijdens weekdagen tussen 6u30 en 18u30 op het schoolterrein, tijdens buitenschoolse activiteiten, aan de schoolpoort. Het is niet toegestaan om rookgerei op school boven te halen en te tonen. Uitdrukkelijke vraag om niet te roken in de buurt van de school en op weg van en naar school.
- **Gamen**: Gamen (PSP, DS, ...) mag enkel tijdens pauzes.

Uitzondering: *Bij specifieke/meerdaagse gelegenheden kan er afgeweken worden van de regelgeving en kan de directie aangepaste regels doorvoeren.*

OPDRACHT 1: BELEID - UITWERKEN VAN DE REGELS

1. **Bepaal de regels:**
   - Voor alle vormen van gebruik en aanbod: bezit, gebruik/onder invloed zijn, delen, dealen
   - voor alle middelen: tabak, alcohol (bier/wijn en sterkedrank), cannabis en andere illegale drugs, psychoactieve medicatie, gokken en gamen.
   - Voor alle schoolcontexten: binnen de schoolmuren, de onmiddellijke omgeving van de school, buitenschoolse activiteiten, meerdaagse activiteiten (binnenland/buitenland).
     - Als school bakent u zelf uw schooldomein af in tijd en ruimte. Bepaal welke regels er binnen de schoolmuren en de onmiddellijke omgeving (bijvoorbeeld straat, op basis van huisnummers, …) van kracht zijn en op welke tijdstippen.
     - U kan ervoor kiezen om een onderscheid te maken tussen verschillende graden of leeftijden, evenwel steeds binnen het wettelijk kader. Duidelijkheid en consequentie zijn een voorwaarde.
2. **Schrijf de regels uit**. Werk de matrix regelgeving en procedures (zie volgende pagina) op maat van uw school uit.
3. **Bekijk of de regels beantwoorden aan de noden en behoeften van het schoolteam**. Neem de conclusies van het vooronderzoek erbij.

Goede regels en procedures zijn:

- *…congruent met de huidige situatie. Denk na over de bestaande regels en procedures op school. Regels die rekening houden met de bestaande schoolcultuur zijn sneller gekend en geïnternaliseerd.*
- *…niet in tegenspraak met de wet. Vanuit de pedagogische visie mag de school wel striktere regels over middelengebruik opstellen. Omwille van gezondheidsredenen is het bijvoorbeeld beter om niet onder de 18 te drinken.*
- *…hanteerbaar en waardevol. Daarom mag er gerust één regel zijn voor verschillende middelen en verschillende vormen van gebruik en aanbod (bijvoorbeeld 'onder invloed zijn van alcohol, cannabis en andere illegale drugs is verboden').*
- *…eenduidig. Laat geen ruimte voor interpretatie en verwarring.*

Matrix regelgeving en procedures

	Middel			
	Bezit	**Gebruik/onder invloed**	**Dealen/delen**	**Aandachts-punten**
Regel	*Op school:*	*Op school:*	*Op school:*	
	Omgeving:	*Omgeving:*	*Omgeving:*	
	Extramuros:	*Extramuros:*	*Extramuros:*	
Procedure bij vermoeden				
Procedure bij bewijs				

OPDRACHT 2: BELEID - UITSCHRIJVEN VAN DE PROCEDURES BIJ REGELOVERTREDING

1. **Leg vast wie wat doet en wanneer bij regelovertreding.** De school geeft voor de verschillende vormen van regelovertreding antwoord op de vraag wie doet wat en wanneer. Leg hierbij vast hoe dit in zijn werk gaat. Overloop voor elk middel de richtvragen (zie richtvragen procedures bij regelovertreding). Doe dit ook voor situaties waarbij er een vermoeden van regelovertreding is. Ook wanneer er slechts een vermoeden is van een overtreding en er geen effectief grensoverschrijdend gedrag is vastgesteld, kan men optreden. Een sanctie is dan niet mogelijk, maar er kunnen wel afspraken gemaakt worden met de leerling over zijn gedrag. Of de leerling kan extra worden gevolgd. Overloop voor elk middel onderstaande richtvragen. (zie richtvragen procedures bij vermoeden van regelovertreding).
2. **Vul de procedures en eventuele aandachtspunten in de matrix regelgeving en procedures in**.
3. **Bekijk of de procedures beantwoorden aan de noden en behoeften van het schoolteam**. Neem de conclusies van het vooronderzoek erbij.

- *Wacht bij een vermoeden niet met handelen tot er staalhard bewijs is. Het instellen van een observatieperiode door enkele leerkrachten helpt om tot objectieve vaststellingen te komen.*
- *Een eenmalig vermoeden vereist misschien niet onmiddellijk een optreden, maar bij herhaling is dit zeker noodzakelijk. Het is dan ook van belang dat vermoedens van regelovertreding gecommuniceerd worden en gecentraliseerd worden bij één persoon.*

VORMEN VAN GEBRUIK EN AANBOD

Bezit	Een middel in zijn bezit hebben terwijl men zich in de schoolcontext bevindt.	*Op zak hebben van een fles sterkedrank.*
Gebruik	Binnen de schoolcontext gebruiken van een middel.	*Roken van een joint in de schooltoiletten.*
Onder invloed zijn	Er zijn signalen van onder invloed zijn: drankadem, verminderd functioneren, niet meer beheersen/verlies van controle over zijn daden, …	*Een leerling is, onder invloed van alcohol, niet in staat wakker te blijven tijdens de les.*
Doorgeven/delen	Zonder winst verstrekken van middel(en).	*Een leerling geeft op de speelplaats sigaretten aan een medeleerling.*
Dealen	Met winst verstrekken van middel(en).	*Een leerling verkoopt, achter de toiletten, cannabis aan een medeleerling.*

Richtvragen

Procedures bij opmerken van regelovertreding

- Wat moet iemand doen wanneer hij grensoverschrijdend gedrag (doorgeven, dealen, onder invloed zijn, bezit, gebruik) waarneemt?
- Wat moet iemand doen als er een product wordt aangetroffen of als de leerling gamet of gokt?
- Wat moet iemand doen bij vrijwillige melding (van bezit, gebruik, delen, dealen)?
- Wat moet iemand doen wanneer hij vaststelt dat een leerling onder invloed is? Hoe en aan wie geeft deze persoon zijn vaststelling/informatie door?

Procedures voor sancties (overloop voor elk middel):

- Welke sanctie krijgt de leerling?
- Wie geeft de sanctie?
- Welk effect moet de sanctie hebben en wie volgt de sanctie op?
- Wat gebeurt er bij herhaling van regelovertreding?
- Wanneer wordt een tuchtprocedure opgestart?

Procedures voor opvolging:

- Wanneer en hoe worden de ouders betrokken? Wie neemt contact met hen op?
- Wie geeft feedback aan de persoon die de vaststelling deed, en hoe geeft men deze feedback?
- Hoe informeert men leerkrachten (of ander schoolpersoneel) over aanpak en follow-up van de leerling in kwestie?
- Wanneer en hoe wordt er melding gemaakt aan de politie? Wie neemt contact met hen op?

Procedures bij vermoeden van regelovertreding

- Aan wie meldt men dat men een vermoeden heeft van regelovertreding?
- Wie spreekt de leerling aan, confronteert hem met het vermoeden en de mogelijke gevolgen bij regelovertreding?
- Wie zorgt voor de follow-up van de situatie?
- Hoe wordt er gereageerd bij vrijwillige bevestiging van het vermoeden (van bezit, gebruik, onder invloed zijn, dealen)? Wordt dan de procedure bij vaststelling opgestart?
- Welke stappen worden genomen bij herhaalde melding van het vermoeden van regelovertreding door een bepaalde leerling?

Procedures voor opvolging bij een vermoeden van regelovertreding

- Wanneer en hoe worden de ouders betrokken? Wie neemt contact met hen op?
- Wie geeft feedback over deze follow-up aan de leerkracht die (of ander schoolpersoneel dat) het vermoeden meldde? Hoe gebeurt dat?

OPDRACHT 3: COMMUNICATIE - BRENG HET TEAM OP DE HOOGTE

Leerkrachten en ander schoolpersoneel zijn verantwoordelijk voor het in de praktijk brengen van de regels en procedures. Ze moeten weten wat er van hen verwacht wordt en waarom. Iedereen is samen verantwoordelijk.

- Formaliseer de regels én de procedures in een document dat duidelijk en open gecommuniceerd wordt aan het schoolpersoneel.
- Een mondelinge toelichting van de regelgeving en bijhorende procedures zorgt ervoor dat beide blijven hangen. Als ze bovendien geformaliseerd worden in een duidelijk document, is dit nog sterker. Dit kan in een boekje, via een flowchart of op Smartschool.

- *Een visueel stroomdiagram met de basisregels en -procedures is een handig instrument waar snel naar teruggegrepen wordt.*
- *Licht de procedures toe tijdens een pedagogische studiedag. Een CGG-preventiewerker kan ook de juridische aspecten toelichten en politie kan informatie geven over de aanpak in het gerechtelijk arrondissement van de school.*
- *Stel enkele personen verantwoordelijk voor de communicatie van de regelgeving. Zij kunnen erop letten dat de regels en procedures regelmatig herhaald worden. Werk met een aandachtspersoon (zie 'Succesfactoren' pagina 15)*

OPDRACHT 4: COMMUNICATIE – MAAK HET TEAM BEWUST VAN HUN VOORBEELDFUNCTIE

Leden van het schoolteam hebben een voorbeeldfunctie. Het is belangrijk dat men zich hiervan bewust is.

De regels voor het schoolpersoneel worden enerzijds vastgelegd in een middelenbeleid dat specifiek voor hen opgesteld werd. Dit opstellen kan met behulp van de QADO (www.qado.be).

Anderzijds is de voorbeeldfunctie iets waarover niet noodzakelijk expliciet regels bestaan. Het is niet evident om hierover regels vast te leggen, maar het is wel van belang om over de voorbeeldfunctie na te denken. De voorbeeldfunctie van een lid van het schoolteam kent bovendien verschillende aspecten: zowel tijdens het lesgeven, als tijdens de middagpauze, voor en na schooltijd, tijdens extramuros activiteiten, …

Sta stil bij de voorbeeldfunctie die men heeft. Ook op momenten buiten de school. Doe dit met enkele fictieve casussen of gebruik de regelgeving voor leerlingen en bekijk of deze ook geldt voor het personeel.

Meneer De Kerpel is een fervente roker. Hij wordt vaak rokend gespot voor en na schooltijd. Zijn auto staat op de schoolparking waar heel wat leerlingen dagelijks passeren. In zijn auto liggen heel wat lege sigarettenpakjes.

Mevrouw Lekens gaat jaarlijks mee op buitenlandse uitstap. Ze drinkt al eens graag een aperitief. Ook tijdens de uitstap doet ze dit. Bij het eten drinkt ze ook enkele glazen wijn om dan af te sluiten met een digestiefje… Naar het einde van de avond toe is ze duidelijk tipsy.

Meneer Segers vertelt tijdens de les dat hij blowde toen hij jong was.

OPDRACHT 5: COMMUNICATIE – INFORMEER OUDERS EN LEERLINGEN

Een essentiële stap is het neerschrijven van de regelgeving in het schoolreglement. Het schoolreglement is een belangrijke informatiebron, maar bovenal maakt het de regelgeving afdwingbaar. Door de leerling en zijn ouders het schoolreglement te laten ondertekenen, zijn de leerlingen gebonden aan alle bepalingen van dit reglement. In het schoolreglement kan ook kort de visie ten opzichte van middelengebruik uitgelegd worden.

Ga er nadien niet van uit dat de leerlingen de regels zullen kennen. Herhaling werkt:

- Neem het schoolreglement samen met de leerlingen door. Herhaal dit bijvoorbeeld voor een buitenschoolse activiteit.
- Plaats de regels in een vereenvoudigde vorm op Smartschool of in de schoolagenda.

OPDRACHT 6: DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING – MAAK HET TEAM VAARDIG IN PRODUCTKENNIS EN GRENZEN STELLEN

Hoe deskundiger het schoolteam zich voelt, hoe meer men gestimuleerd is om regels uit te dragen. Door vaardigheden te ontwikkelen en betrokkenheid te verhogen groeit de mogelijkheid dat regelgeving goed opgevolgd wordt. Er is een brede waaier aan kennis en vaardigheden die gestimuleerd kunnen worden, bijvoorbeeld productkennis, grenzen stellen, …

Tijdens een **vorming over productkennis** maakt u kennis met de meest courante middelen, hun effecten en risico's. U krijgt ook cijfergegevens mee over hoe vaak deze middelen gebruikt worden in de Vlaamse leerlingenpopulatie. Wil u weten of de cijfers van Vlaamse leerlingen vergelijkbaar zijn met het gebruik op uw school, neem dan deel aan de VAD-leerlingenbevraging (zie vooronderzoek p 19).

De **vorming grenzen stellen** biedt een kennismaking met en het inoefenen van een methodiek om te reageren bij een vermoeden of vaststelling van overtreding van de regels.

U kan vorming aanvragen bij uw CGG alcohol- en drugpreventiewerker of bij de lokale preventiewerker.

Welke invloed heeft alcohol op de ontwikkeling van de hersenen bij jongeren?

Een leerling kwam terug in de klas na de middagpauze en rook sterk naar wiet. Ik sprak hem niet aan, want ik wist niet zeker wat te doen.

Ik vermoed dat Sara's schoolresultaten achteruit zijn gegaan omdat ze cannabis rookt. Hoe vang ik signalen op om mijn vermoeden te staven? En meer nog, hoe breng ik dit aan zonder mijn relatie met haar onder druk te zetten?

6.3. Veel gestelde vragen

Wanneer informeren we ouders?

Ouders zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor hun kinderen. Als school bent u verplicht hen bij te staan. Ouders zijn gehouden aan de wettelijke verplichtingen ten aanzien van hun kinderen. Om die te kunnen nakomen, moeten ze op de hoogte zijn van bepaalde gegevens. De jongere heeft geen recht om zich te verzetten tegen informatie die de school aan de ouders geeft. De school kan enkel beslissen om de regels van het ouderlijk gezag naast zich neer te leggen in functie van de bescherming en het welzijn van de jongere.

Op welke manier kunnen we samenwerken met politie?

Als u een illegaal product in uw bezit krijgt, moet u dit overhandigen aan de politie. Maak hierover duidelijke afspraken met de politie. De school is echter niet verplicht om de naam van de leerling die dit illegale product in bezit had, door te geven aan de politie.

Om de samenwerking met de politie positief te laten verlopen, vraagt u best naar een of twee vaste contactpersonen en kan u vanuit de school een of twee vaste contactpersonen aandragen. Zo heeft u de meeste kans op een discrete naleving van de afspraken en het vermijden van loeiende sirenes aan de schoolpoort.

Het is niet nodig een beroep te doen op politiediensten om geldige bewijzen te verzamelen in het kader van een tuchtprocedure op school. In een tuchtprocedure zijn eigen vaststellingen evengoed bruikbaar. Het is dus niet nodig alles door de politie te laten vaststellen. Bovendien kunnen ook feiten die geen misdrijf zijn een orde- of tuchtmaatregel tot gevolg hebben. Bijvoorbeeld: het bezit van alcoholische drank op school is geen misdrijf, maar kan wel een inbreuk zijn op het schoolreglement en een orde- of tuchtmaatregel tot gevolg hebben.

Ik denk dat een leerling onder invloed is tijdens een les. Hoe reageer ik hierop?

Stelt een leerkracht vast dat een leerling onder invloed is, dan is het aangewezen om onmiddellijk maatregelen te nemen. Dit is essentieel wanneer de veiligheid van de leerling in het gedrang kan komen (bijvoorbeeld als een leerling onder invloed is tijdens een praktijkles met machines).

Vaak denken scholen dat het niet mogelijk is om actie te ondernemen wanneer iemand onder invloed is omdat er geen 'tastbaar bewijs' is. Dit is echter niet het geval. Vaak merken leerkrachten dat een leerling geen controle meer heeft over zijn/haar daden of storend gedrag stelt in de klas. De leerling functioneert niet meer goed. En aangezien dit toch een basisregel is voor een goed lesverloop, kan de school maatregelen nemen zonder de facto te moeten bewijzen dat gebruik aan de basis ligt. Is er sterke twijfel, is de situatie niet onveilig voor de leerling of stelt de leerling geen storend gedrag, dan kunnen de leerkrachten het vermoeden bespreken en een observatieperiode instellen voor de leerling.

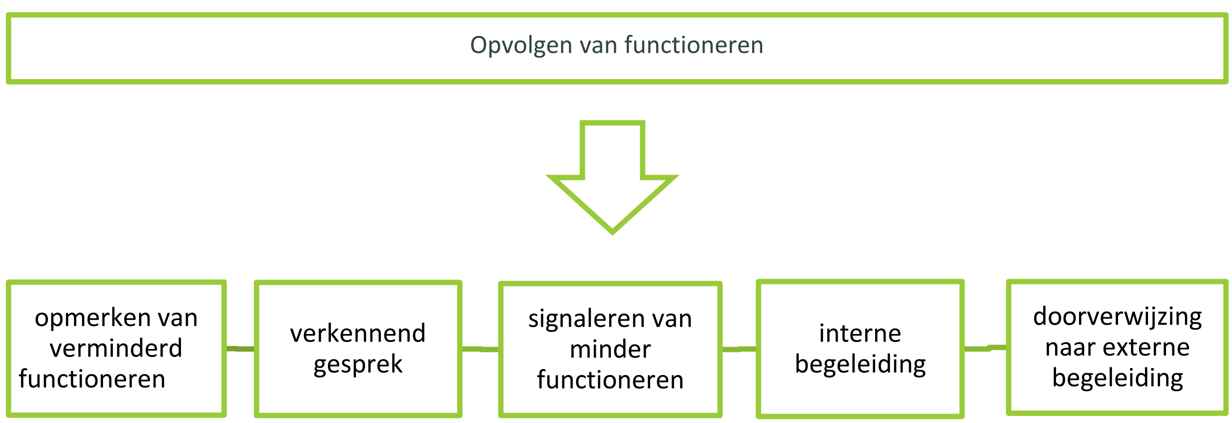
Zijn drugcontroles op school zinvol?

Er is geen eenduidig antwoord te geven op deze vraag. Wat vast staat is dat alcohol en andere drugs een directe invloed hebben op het functioneren (sociaal, emotioneel, cognitief, fysiek, ...) van de leerling op school en risico's inhouden voor de gezondheid, het welzijn en de veiligheid van de leerling én de schoolomgeving. Als antwoord op het omgaan met deze uitdagingen, doen sommige scholen een beroep op politiecontroles met drughonden. Er zijn heel wat argumenten pro en contra, de kanttekeningen hierover leest u op www.vad.be.

7. Pijler begeleiding

Met de pijler begeleiding bepaalt de school hoe ver ze gaat in het begeleiden van leerlingen met middelenproblemen. Er wordt een begeleidingstraject met taakomschrijvingen uitgetekend voor het signaleren van mogelijke problemen, begeleiden van de leerling en eventuele doorverwijzing. Doelstelling van het begeleidingsproces is het verbeteren van het functioneren en het welzijn van de leerling.

Een begeleidingstraject voor leerlingen met problemen rond middelengebruik is opgebouwd rond een aantal belangrijke beslissingsmomenten: opmerken van verminderd functioneren, het voeren van een verkennend gesprek, signaleren van verminderd functioneren aan relevante betrokkenen, het opstarten van interne begeleiding en/of doorverwijzen naar een externe dienst.

OPVOLGEN VAN HET FUNCTIONEREN

Aandacht hebben voor het **functioneren en het welzijn van de leerlingen** is een taak voor alle leerkrachten. Indien het gedrag van de leerlingen (in negatieve zin) verandert, het schoolse functioneren vermindert of het welzijn van de leerling zichtbaar in gedrang komt, moet er een alarmbel afgaan. Wanneer u alert bent voor het minder functioneren van leerlingen worden problemen sneller zichtbaar en is het mogelijk om sneller te reageren op mogelijke problemen.

'FUNCTIONEREN' SLAAT OP DE TOTALE PERSOON VAN DE LEERLING: LEERGEDRAG, SOCIAAL GEDRAG, WELBEVINDEN, …

Als een verminderd functioneren leidt tot **bezorgdheid om het welzijn van een leerling**, is een **interventie** nodig. De leerkracht die dit opmerkt kan een eerste verkennend gesprek aangaan met de leerling en vervolgens zijn/haar bezorgdheid uiten aan de klassenraad, de leerlingenbegeleiding, …

HET VERKENNEND GESPREK

In het **verkennend gesprek** spreekt u de leerling aan en uit u uw bezorgdheid over het verminderd functioneren en eventueel over zijn gedrag in de klas. Tijdens een verkennend gesprek confronteert u de leerling met uw observaties over zijn gedrag. Dit gesprek hoeft niet te leiden tot een verklaring van het gedrag van de leerling. Het voornaamste is dat de leerling weet dat zijn gedrag is opgemerkt, weet dat de leerkracht zich zorgen maakt en dat hij een eigen inbreng heeft in het gesprek. Mogelijk middelengebruik of een vermoeden van gebruik kan ter sprake worden gebracht, maar is niet noodzakelijk. Als u uw vermoeden van middelengebruik benoemt, doe dit dan zonder de leerling te beschuldigen. Leerlingen zijn vast niet geneigd middelengebruik toe te geven. Vraag de leerling niet uit over zijn middelengebruik. Zo vermijdt u een welles-nietes-discussie én houdt u de mogelijkheid open voor alternatieve verklaringen.

EEN VERKENNEND GESPREK HEEFT ALS DOEL: DUIDELIJK MAKEN DAT EEN VERANDERING IN HET FUNCTIONEREN IS OPGEMERKT, DE BOODSCHAP GEVEN DAT MEN BEZORGD IS OM HET WELZIJN VAN DE LEERLING, DE EIGEN OBSERVATIE TOETSEN AAN DE BELEVING VAN DE LEERLING, VERWACHTINGEN OVER GEWENST GEDRAG VERDUIDELIJKEN.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Een verkennend gesprek kan volgens de onderstaande elementen opgebouwd worden:

- **"Ik merk dat…"** Benoem wat u heeft opgemerkt. Bespreek de concrete waargenomen signalen van verminderd functioneren. Vertel wat u ziet en wat u opvalt. Maak dit concreet: wat, waar, wanneer, …
- **"Ik maak me zorgen…"** Uit uw bezorgdheid. Maak duidelijk dat u bezorgd bent over de leerling en dat het niet uw bedoeling is de leerling op het matje te roepen of te veroordelen.
- **"Hoe gaat het met je? Wat is er aan de hand**?" Stel open vragen naar de beleving van de leerling.
- **"Ik zou graag hebben dat…**" Eindig het gesprek op een positieve noot en maak duidelijk hoe u wil dat de leerling zich gedraagt en wat uw verwachtingen zijn.

***Niet**:*

"De laatste tijd ben je altijd moe en afwezig tijdens de les.
Dat zal wel komen omdat je elk weekend in cafés hangt en te veel drinkt."

***Maar**:*

"Kan ik je even spreken?
Alles in orde? Ik merk dat je de laatste tijd nogal moe/verstrooid/ongeïnteresseerd/vaak afwezig bent?
Herken je wat ik nu zeg? Ik maak me eerlijk gezegd een beetje ongerust…?
Hoe kijk je daar zelf tegenaan? Hoe komt dit denk je?"

Aandachtspunten bij het voeren van een verkennend gesprek

- **Het moment waarop de leerling aangesproken wordt, is heel belangrijk.** Creëer een moment waarop u de leerling even onder vier ogen kan spreken (vraag hem bijvoorbeeld bij het verlaten van het leslokaal om even te blijven). Benoem nooit wat u opgemerkt hebt wanneer er andere leerlingen of collega's aanwezig zijn.
- **Als de leerling onder invloed is, stelt u het gesprek best uit tot wanneer dit niet meer het geval is.** In deze situatie treedt u eerst grenzenstellend op (volgens de procedures uit de pijler Regelgeving). Geeft het onder invloed zijn ook aanleiding tot bezorgdheid, dan neemt u hier op een later tijdstip stappen rond.
- **Jongeren hebben goede redenen om niet onmiddellijk en in volledige openheid over persoonlijke zaken te praten. Heb oog voor mogelijke barrières:** men heeft angst om gestigmatiseerd te worden als probleemgeval; er is schrik voor beoordeling of veroordeling; men wil moraliseren en preken van ouders, leraar, … vermijden; men heeft schrik om zijn vriendenkring kwijt te raken; men willen vermijden dat hen een genotsmiddel wordt ontnomen; er is schaamtegevoel ten gevolge van eigen onmacht om te stoppen; men worstelt met schuldgevoelens ten opzichte van zijn ouders; … Met een open, niet-veroordelende houding, creëert u openheid bij de leerling. Een veroordelende houding versterkt de weerstand om het gesprek aan te gaan.
- **Wacht niet tot het ultieme bewijs van gebruik voor een eerste gesprek.** Gebruik de objectieve gedragsveranderingen om in overleg te gaan met de leerlingen en andere leerkrachten. Wachten tot u bewijs vindt voordat u handelt, geeft de situatie alleen maar meer kans om te escaleren.
- **Laat u niet verlammen door onzekerheid.** Niet elke leerkracht voelt zich comfortabel om een verkennend gesprek met de leerling te voeren (omdat u de leerling niet goed kent, u niet bekend bent met het thema, …). Bespreek vermoedens met collega's (of eventueel DOS-aanspreekpunten) en zoek samen naar een manier om de situatie aan te pakken.
- **Over-interpreteer signalen niet als een bevestiging van uw vermoedens van middelengebruik.** Vaak heeft u als leerkracht op dit moment nog niet voldoende informatie over de situatie en zijn andere mogelijke verklaringen of problemen ook mogelijk.

Een verkennend gesprek met een jongere kan leiden tot:

- **Na het verkennend gesprek bent u (voorlopig) gerustgesteld, u bent niet meer bezorgd om de leerling.** U volgt het functioneren van de leerling verder op. Als er geen verbetering is in het functioneren, herhaalt u het gesprek. Blijf de leerling aanspreken op wat u waarneemt, zo toont u dat u de leerling blijft opvolgen en maakt u duidelijk dat u oprecht bezorgd bent.
- **De bezorgdheid over de leerling houdt aan of neemt toe.** Op dit moment moet u verdere stappen ondernemen. Informeer de leerling over de volgende acties.

Wanneer uw bezorgdheid om het welzijn van de leerling aanhoudt, signaleert u het verminderd functioneren op het daartoe bestemde overleg of bij de leerlingenbegeleiding (zie volgende stap). Vertel de leerling dat u verder moet gaan dan een verkennend gesprek en dat u de stap moet zetten in de richting van begeleiding. Dit gaat concreet over het communiceren van het minder functioneren naar andere relevante betrokkenen. Benadruk dat u hierbij discreet te werk gaat: er worden enkel stappen gezet die noodzakelijk zijn voor een optimale begeleiding. Schets duidelijk de werking van de begeleiding op school: geef aan wie er betrokken is bij de leerlingenbegeleiding, wat die persoon doet en welke informatie besproken of doorgeven wordt.

Tijdens een gesprek met een leerling kan het zijn dat er u vertrouwelijke informatie ter ore komt. Hoe u hiermee omgaat leest u in de factsheet ‘Omgaan met vertrouwelijke informatie’ op www.vad.be.

Signaleren van verminderd functioneren

Door eigen observaties van het gedrag van de leerling of door informatie van anderen (bijvoorbeeld een bezorgde ouder die de school contacteert, vrienden, …) kan er bezorgdheid groeien over het functioneren van een bepaalde leerling. Het is van belang dat deze bezorgdheid niet enkel bij u blijft, maar dat deze gedeeld wordt. Daarom is cruciaal om een gestructureerde manier te vinden waarop leden van het schoolteam hun bezorgdheid kunnen uiten. Zo blijft een gevoel niet hangen in de leraarskamer, maar kan het direct aangepakt worden. Misschien is er nog maar een vermoeden, maar door hierover te praten met collega’s, kan dit vermoeden uitgeklaard worden en/of kan afgesproken worden dat meerdere personen de leerling van naderbij opvolgen. Zo wordt een vermoeden aangepakt en ook geobjectiveerd.

Het signaleren van een verminderd functioneren kan via individueel contact met de leerlingenbegeleiding of op een (structureel) overleg gebeuren, bijvoorbeeld tijdens de klassenraad. Om de situatie gestructureerd te bespreken, kan u volgende vragen als richtlijn gebruiken:

Wie	Wie vertoont het gedrag: een groep, een subgroep, één leerling?
Bron	Via welk kanaal krijgt u signalen: eigen observatie, andere leerkrachten, medeleerlingen, ouders, … ?
Tijdstip	Wanneer komen de signalen voor?
Frequentie	Hoe vaak merk je de signalen op, is er een patroon?
Intensiteit	Is er een evolutie in de ernst van de signalen?
Plaats	Waar komen de signalen voor: in de klas, op de speelplaats, aan de schoolpoort, aan de toiletten, … ?
Evolutie	Belangrijk is om aandacht te hebben voor de evolutie van het functioneren. Vergelijk met de situatie een hele tijd voordien.

Na het gesprek met collega’s zijn er verschillende mogelijkheden. Blijven de vermoedens niet tastbaar, dan kan een observatieperiode ingelast worden waarin de leerling van nabij opgevolgd wordt. Een volgende stap is het opstarten van een begeleiding voor de leerling.

Er kunnen zich ook acute situaties voordoen die een onmiddellijk ingrijpen vragen. Voorzie daarom een spoedprocedure waarbij niet gewacht wordt op een volgend structureel overleg, maar direct wordt overgegaan tot begeleiding. Belangrijk hierbij is dat er nooit op eigen houtje actie wordt ondernomen, maar dat de situatie in groep besproken wordt en volgende stappen vastgelegd worden.

Interne begeleiding

De interne begeleiding start op basis van signalen uit het individueel contact met bijvoorbeeld een leerkracht of uit het structureel overleg (bijvoorbeeld de klassenraad) of doordat een leerling zelf rechtstreeks contact zoekt.

Elementen van interne begeleiding:

- **inschatten** in welke mate het functioneren op school verstoord is (en hoe de leerling functioneert op andere levensdomeinen zoals thuis, vrije tijd, gezondheid, …)
- **invullen van de begeleiding**: bepalen van de nood aan (verdere) begeleiding, de aangewezen interventie of aanpak, taakverdeling (wie neemt de begeleiding op). Om de leerling goede zorg aan te bieden is het belangrijk dat de informatie of situatieschets – verkregen uit de gesprekken met de leerling – besproken wordt op de Cel Leerlingenbegeleiding;
- **terugkoppelen** naar ouders en andere betrokkenen.

Als begeleiding op school niet volstaat, wordt doorverwezen naar de (geestelijke) hulpverlening. Het is belangrijk om stil te staan bij de grenzen van interne begeleiding. Een leerkracht kan niet terugvallen op het beroepsgeheim of (para)medische kennis en vaardigheden. Dit zijn juist heel belangrijke elementen die de voorwaarden scheppen voor een kwaliteitsvolle hulpverlening. Handelen zonder (para)medische kennis of juridische bescherming kan in het slechtste geval zowel voor de leerling als voor de leerkracht tot gevaarlijke situaties leiden.

Doorverwijzen naar externe begeleiding

Er zijn verschillende redenen waarom u kan besluiten dat de leerling baat zou hebben bij externe begeleiding:

- als de jongere niet openstaat voor interne begeleiding
- als de interne begeleiding niet het gewenste resultaat heeft
- als de persoonlijke situatie van de leerling dermate ernstig is
- als de jongere ervoor kiest om zijn middelengebruik te veranderen
- als de jongere met iemand dieper wil ingaan op zijn middelengebruik

In deze gevallen bespreekt u best de mogelijkheid van een doorverwijzing. Opgelet, doorverwijzen is niet uit handen geven. U blijft de leerling en zijn functioneren opvolgen, tijdens en na de doorverwijzing.

Denkt u aan een doorverwijzing voor een leerling, dan contacteert u best het CLB. Een middelenproblematiek kent vele gradaties en de aangeboden hulpverlening sluit hier best zo goed mogelijk bij aan. Het CLB kent het hulpverleningsaanbod in de regio, dat kan gaan van vroeginterventie tot intensieve begeleiding en kan best inschatten welke jongeren waar terecht kunnen. Voor leerlingen die vroegtijdig experimenteren met middelengebruik of riskant gebruiken is er een groepsaanbod vroeginterventie bij verschillende CGG-preventiediensten[5]. Het CLB zelf kan (een deel van) de begeleiding opnemen. Binnen het CLB zijn onder meer kortdurende interventies rond middelengebruik mogelijk[6]. Ook bij riskant

[5] Voor meer informatie, contacteer uw CLB of de alcohol- en drugpreventiewerker in uw regio.

[6] Beschikbare methodieken voor het CLB zijn: ‘BackPAC’, ‘Iedereen drinkt, iedereen blowt?’ en het screeningsinstrument SEM-J.

middelengebruik kunnen hulpverleners verscheidene stappen ondernemen, nog voor de problematiek evolueert naar problematisch gebruik, afhankelijkheid of verslaving.

In overleg met het CLB kan u dan bepalen wie welke taken opneemt in de opvolging en begeleiding van de leerling, communicatie met de ouders, …

Wat houdt een doorverwijzing in?

- **Ondersteun de leerling en de ouders bij de stap naar externe hulpverlening.** Leg uit waarom u wil doorverwijzen. Geef voldoende informatie over wat de leerling te wachten staat. Vertel dat de begeleiding en de betrokkenheid van de school niet stopt, maar dat een externe dienst de deskundigheid in huis heeft om een antwoord te bieden op zijn vragen of problemen. Voor de leerling is het goed dat het eerste gesprek plaatsvindt op school of op een plek die niet bedreigend is.
- **Maak samenwerkingsafspraken met het CLB (en eventueel andere externe diensten),** en bekijk of praktische ondersteuning nodig is, bijvoorbeeld door samen op intake te gaan. Overleg, binnen de principes van het gedeeld beroepsgeheim, is van groot belang voor het slagen van de doorverwijzing. Hulpverleners hebben beroepsgeheim en mogen geen informatie over een eventuele begeleiding doorgeven. Ook of de leerling al of niet aanwezig is, valt onder het beroepsgeheim. Wel kan de school, als teken van inzet, aan de leerling vragen om op vrijwillige basis aanwezigheidsattesten te tonen. Maar er kunnen geen sancties volgen indien dit niet gebeurt.
- **Volg de doorverwijzing op.** Doorverwijzen is niet afwijzen. Ook bij een doorverwijzing loopt de begeleiding op school verder. Het volgen van externe begeleiding is geen vrijgeleide om het functioneren op school niet verder op te volgen. Er wordt dan ook best samen met de leerling, ouders en eventueel ook hulpverleners bekeken hoe het functioneren op school blijvend kan verbeteren.

7.1. PIJLER BEGELEIDING EN DE VOET

De school zorgt met de uitwerking van de pijler begeleiding voor een concrete realisatie van de VOET (te verfijnen of verbreden afhankelijk van de competenties die de school wil benadrukken vanuit haar pedagogische visie):

STAM

ET 1 De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in de praktijk.

ET 27 De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

ET 24 De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

CONTEXT 2 MENTALE GEZONDHEID

C2, ET 3 De leerlingen erkennen probleemsituaties en vragen, accepteren en bieden hulp.

C2, ET 6 De leerlingen stellen zich weerbaar op.

7.2. HOE WERKT U DE PIJLER BEGELEIDING UIT

Acties:

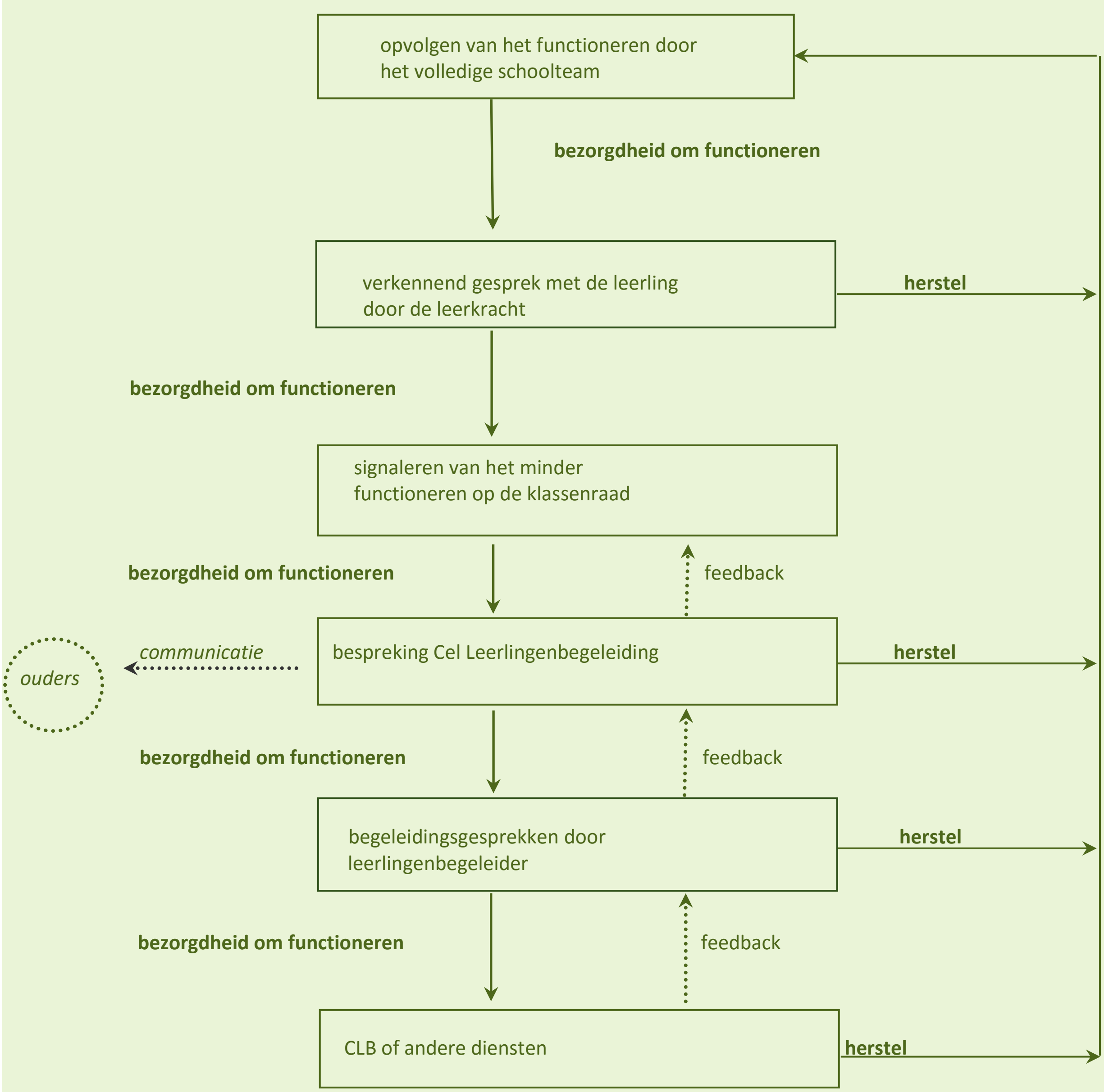
- ✓ Opdracht 1: beleid - uittekenen van een begeleidingstraject
- ✓ Opdracht 2: communicatie - breng het team op de hoogte van het begeleidingstraject
- ✓ Opdracht 3: communicatie - communiceer met leerlingen en ouders
- ✓ Opdracht 4: deskundigheidsbevordering - maak het team vaardig in het herkennen van signalen en aanspreken van de leerlingen

Benodigd materiaal:

- ✓ Conclusies uit het vooronderzoek
- ✓ Visietekst van de school
- ✓ Output pijler Regelgeving

U heeft al een DOS?
Indien u in het verleden een DOS uitwerkte, beschikt uw school al over een invulling van het begeleidingstraject. In dat geval kan u de voorgestelde vragen naast het huidige beleid leggen en gebruiken om de bestaande invulling af te toetsen. U kan het bestaande traject evalueren op volledigheid en aftoetsen aan de visietekst en het nodenonderzoek: beantwoordt de invulling van de pijler begeleiding aan de huidige noden en doelstellingen van het DOS? Op basis hiervan kan het begeleidingstraject geactualiseerd worden.

VOORBEELD BEGELEIDINGSTRAJECT:

OPDRACHT 1: BELEID - UITTEKENEN VAN EEN BEGELEIDINGSTRAJECT

Een begeleidingstraject uittekenen betekent dat u stilstaat bij de vragen **'wie doet wat wanneer'**:

- **Welke stappen** worden genomen in het opvolgen, signaleren, begeleiden en doorverwijzen?
- **Wanneer** worden deze stappen gezet?
- **Wie** heeft welke taak, verantwoordelijkheid of rol hierbij?

Het beantwoorden van de vragen per onderdeel van het traject leidt tot een schooleigen procedure die een houvast biedt bij het omgaan met problemen.

1. **Bespreek onderstaande vragen in de werkgroep.** Zo vult u per beslissingsmoment het begeleidingstraject in. Neem het schema met de beslissingsmomenten erbij (zie pagina 47).
2. **Bekijk of de procedures beantwoorden aan de noden en behoeften van het schoolteam.** Neem de conclusies van het vooronderzoek erbij.

- *Bij het opstellen van een begeleidingstraject, vertrekt u van wat er al is: heeft de school bijvoorbeeld een beleid tegen pesten? Bekijk dan of deze procedures toegepast (kunnen) worden op de alcohol- en drugthematiek. Evalueer de huidige gang van zaken. Wat loopt goed en welke problemen zijn er?*
- *Heb bij elke stap in het traject aandacht voor de communicatie met de leerling. Begeleiding doet u met de leerling, niet voor de leerling*
- *Visualiseer het begeleidingstraject in een stappenplan, zoals in het voorbeeld. Dit vereenvoudigt de communicatie naar de leerkrachten.*

Richtvragen

Procedures uitwerken voor opvolgen van het functioneren en verkennend gesprek

- Is het de taak van elk lid van het schoolteam om het functioneren op te volgen van alle leerlingen?
- Wie spreekt de leerling aan, voert het verkennend gesprek?
- Is er een bijzondere taak weggelegd voor de klastitularis, de graadcoördinator?
- Welke spoedprocedure gebruiken we indien er een ernstige bezorgdheid is om het welzijn van een leerling?

- *Niet elke leerkracht voelt zich comfortabel om een verkennend gesprek te voeren. Toch kan er aan het volledige schoolteam gevraagd worden om bezorgdheden te signaleren.*
- *Een DOS-aanspreekpersoon kan een laagdrempelige toetssteen zijn bij vermoedens en kan collega's helpen bij het voeren van een verkennend gesprek.*

Procedures uitwerken voor het signaleren van minder functioneren

- Aan wie wordt het minder functioneren gesignaleerd?
- Op welk structureel overleg wordt dit besproken?
- Wie is het aanspreekpunt bij de leerlingenbegeleiding? Hoe wordt de leerlingenbegeleider betrokken bij het structureel overleg?
- Wie is het aanspreekpunt voor leerlingen en/of ouders?
- Is er nog een taak weggelegd voor de persoon (bijvoorbeeld de leerkracht) die het minder functioneren signaleerde? Blijft hij een mogelijk aanspreekpunt voor de leerling?

Ga op een structureel overleg geen discussie aan over de oorzaak van het verminderd functioneren. ("Zou hij drugs gebruiken?") Dit is niet de plaats om een diagnose te stellen: verschillende oorzaken kunnen aan de basis van dezelfde signalen liggen. Bovendien loop je, door te focussen op de oorzaak, het risico om een etiket te plakken op de leerling en zijn mogelijke begeleiding te ondermijnen. De opbouw van een vertrouwensrelatie met de leerling is moeilijk als de leerling het gevoel heeft dat hij door iedereen besproken en gelabeld wordt.

Procedures uitwerken voor interne begeleiding

Overlegstructuur leerlingenbegeleiding:

- Op welk overleg wordt het signaal van bezorgdheid om het minder functioneren besproken?
- Wie maakt er deel uit van dit overleg: CLB, directie, leerlingenbegeleider, graadcoördinator, … ?
- Welke taak heeft de directie?

Begeleidende taken van de school:

- Tot waar gaat de begeleidende rol van de school?
- Wie neemt de begeleidende rol op?
- Wanneer wordt het CLB ingeschakeld? Wie neemt contact op met het CLB?

Communicatie met de leerling en de ouders:

- Welke informatie uit het overleg wordt doorgegeven aan de leerling?
- Wanneer en op welke manier worden ouders betrokken?
- Is toestemming van de ouders nodig voor begeleiding?
- Wie neemt contact op en welke informatie wordt er gegeven?

Terugkoppeling:

- Wordt er terugkoppeling voorzien naar de persoon of het overleg dat de bezorgdheid om het minder functioneren signaleerde?
- Zo ja, welke informatie wordt teruggekoppeld? Wie doet de terugkoppeling?

Procedures uitwerken voor doorverwijzen naar externe begeleiding

CLB:

- Wie contacteert het CLB?
- Hoe worden zij betrokken in het overleg?
- Wat zijn de samenwerkingsafspraken met het CLB?

Externe hulpverlening:

- Wat zijn de doorverwijzingsmogelijkheden in de regio?
- Wie neemt de beslissing tot doorverwijzing?
- Verwijst de school zelf door naar externe hulpverleningsinstanties?

Begeleiding en opvolging leerling en ouders:

- Wie bespreekt de doorverwijzing met de leerling?
- Wie motiveert de leerling tot het zetten van de stap naar externe hulpverlening?
- Wie volgt de leerling op, zowel tijdens als na de externe begeleiding?
- Wanneer wordt contact opgenomen met de ouders? Wie doet dit?

Feedback naar de leerkrachten:

- Wordt er terugkoppeling voorzien naar de persoon of het overleg dat de bezorgdheid om het minder functioneren signaleerde?
- Zo ja, welke informatie wordt teruggekoppeld? Wie doet de terugkoppeling?

- *Goede contacten en duidelijke afspraken zorgen voor een vlotte doorverwijzing. Op voorhand investeren in deze contacten loont.*
- *Overleg met het CLB over de ernstinschatting en de zinvolheid van een doorverwijzing. Maak afspraken met de externe hulpverleningsinstanties over de manier waarop de leerling wordt doorverwezen, welke informatie uitgewisseld wordt en welke verwachtingen de school kan hebben.*
- *Om te werken naar specifieke risicogroepen (selectieve preventie) of naar jongeren die riskant of beginnend problematisch middelen gebruiken en nog niet voldoen aan de diagnostische criteria voor een stoornis (geïndiceerde preventie), bestaan specifieke methodieken. Selectieve en geïndiceerde preventie gebeurt idealiter door het CLB.*

OPDRACHT 2: COMMUNICATIE - BRENG HET TEAM OP DE HOOGTE VAN HET BEGELEIDINGSTRAJECT

Maak duidelijk tot waar de begeleidende rol van de school gaat: wat wordt wel of niet opgenomen binnen de schoolcontext? Concretiseer dit zo goed mogelijk:

- Communiceer duidelijk aan de leerkrachten en aan ander (niet-pedagogisch) personeel wat er van hen verwacht wordt.
    - Hoe dienen ze te reageren als ze iets merken? (signalen van minder functioneren, vermoeden van gebruik, …)
    - Aan wie moeten ze dit melden?
- Communiceer de grote lijnen van het begeleidingstraject.
    - Hoe vult de school een begeleiding in?
    - Welke taken neemt de school op?
    - Wat kan de signalerende leerkracht verwachten van het begeleidingstraject en wat niet?
    - Welke rol neemt het CLB op?
    - Naar welke externe diensten kan er worden doorverwezen?

Een visuele weergave van het begeleidingstraject vanuit het oogpunt van de leerkrachten, kan een handig instrument zijn. Leerkrachten hoeven niet van alle details op de hoogte te zijn, wel van de stappen die belangrijk zijn voor hen.

OPDRACHT 3: COMMUNICATIE - COMMUNICEER MET LEERLINGEN EN OUDERS

Zet in de verf dat leerlingen en ouders op school terecht kunnen met hun vragen en problemen. Communiceer duidelijk wie de aanspreekpunten alcohol en drugs zijn (zie ook pagina 16). Het volledige begeleidingstraject hoeft niet gecommuniceerd te worden, aangezien dit afhankelijk van de situatie kan veranderen. Maar de houding en de visie van de school tegenover begeleiding en de mogelijke manieren van werken kunnen wel meegedeeld worden.

OPDRACHT 4: DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING - MAAK HET TEAM VAARDIG IN HET HERKENNEN VAN SIGNALEN EN AANSPREKEN VAN DE LEERLINGEN

Maak het schoolteam vaardig in:

- het herkennen van mogelijke middelengerelateerde signalen
- productkennis over de verschillende middelen
- het inschatten en opvolgen van het functioneren
- het voeren van een verkennend gesprek
- de grenzen van vertrouwelijkheid als leerkracht
- motiveren van leerlingen om externe begeleiding te volgen

Deze kennis en vaardigheden kunnen u aangereikt worden tijdens een **vorming**. U kan deze vormingen aanvragen bij uw CCG alcohol- en drugpreventiewerker of bij de lokale preventiewerker[7]. Vorming kan altijd op maat van de school opgesteld worden.

Ik maak me zorgen over een leerling in het vijfde jaar. Van zijn klasgenoten hoorde ik dat hij in het weekend vrij veel alcohol drinkt. Wat is normaal alcoholgebruik bij tieners en vanaf wanneer wordt het een probleem?

Willem geeft toe dat hij dagelijks cannabis rookt. Hij zit niet goed in zijn vel en vindt zelf dat hij teveel blowt. Maar stoppen wil hij niet. Hoe kunnen we Willem helpen?

[7] De alcohol- en drugpreventiewerker in uw buurt vindt u op www.vad.be

ACHTERGRONDINFORMATIE

Het opmerken van verminderd functioneren gaat vaak samen met (een vermoeden van) grensoverschrijdend gedrag, in dit geval middelengebruik. Op dat moment worden grenzen gesteld (pijler regelgeving) en wordt een begeleiding opgestart (pijler begeleiding). Afhankelijk van de pijler van waaruit gereageerd wordt, wordt een andere rol opgenomen. Beide rollen zijn, elk met hun eigen doelstellingen, even relevant en waardevol. Het is belangrijk om een evenwicht te zoeken tussen beide zodat ze elkaar kunnen aanvullen en versterken. Idealiter worden deze rollen opgenomen door verschillende personen, maar in de praktijk is dit niet altijd mogelijk.

grenzen stellen

uitgangspunt

- Het minder functioneren houdt een (vermoeden van) regelovertreding in.
- Er heerst bezorgdheid over schade aan anderen, aan de school, ...

doel

- Men wil ontoelaatbaar gedrag (gericht op het nu en/of het verleden) stoppen.

methodiek

- Men reageert op gedrag.
- Het gedrag moet stoppen. Is er geen medewerking, dan heeft dat consequenties.
- Men neemt een directieve positie in.

opmerkingen

- Verandering is vaak tijdelijk.
- Er is blijvende controle nodig (externe motivatie).
- Mogelijk is er geen medewerking en volgen er sancties.

begeleiding

uitgangspunt

- Er heerst bezorgdheid over het minder functioneren en welzijn van de leerling.
- Men gaat na in hoeverre de jongere zelf problemen ervaart.

doel

- Men geeft de boodschap dat men bezorgd is over het welzijn.
- Men tracht de waargenomen verandering in het functioneren te bespreken met de leerling.
- Men creëert een bewustwordingsproces zodat de jongere zelf beslissingen kan nemen en zijn gedrag kan veranderen (herstel).

methodiek

- Men schept een uitnodigende sfeer zodat de jongere tot reflectie kan komen.
- Men versterkt de bezorgdheid bij de jongere.
- Men begeleidt het keuzeproces. Er is een sfeer van samenwerking.

opmerkingen

- Verandering is vaak niet op korte termijn zichtbaar.
- De jongere bepaalt het tempo.
- De richting van de gedragsverandering is onvoorspelbaar.
- Men werkt aan duurzame gedragsverandering (interne motivatie).

De procedures voor regelgeving en de procedures voor begeleiding zullen elkaar dan ook vaak kruisen. Op school kan u hierdoor in diverse en onvoorspelbare situaties komen, afhankelijk van de combinatie tussen grensoverschrijdend gedrag, een vermoeden van grensoverschrijdend gedrag en bezorgdheid om het functioneren en welbevinden van de leerling.

Duidelijk grensoverschrijdend gedrag dat ook leidt tot begeleiding:

De vierdejaars gaan op buitenschoolse reis naar zee. Tijdens een duinenspel betrapt een leerkracht Lien en Hanna met een fles alcohol. Hij treedt ter plaatse op. Terug op school bespreekt hij de situatie met de directie en de leerlingenbegeleiding. Voor Hanna is dit het eerste incident en verder doet ze het prima op school. Zij krijgt enkel een sanctie. Om Lien maken de leerkrachten zich meer zorgen. Er zijn al eerdere meldingen van opstandig gedrag in de klas, spijbelen en haar resultaten gaan achteruit. Er wordt gezamenlijk beslist om naast de sanctie ook een begeleidingsproces op te starten.

Vermoeden van regelovertreding dat leidt tot sanctionering:

Na de pauze passeert een leerkracht Wannes bij het binnenkomen. Hij ruikt duidelijk naar sigaretten. Zou hij in de toiletten hebben gerookt? De leerkracht meldt het aan de studiemeester. De dag nadien betrapt die verschillende leerlingen, waaronder Wannes, op roken in de toiletten. De betrokken leerlingen worden gesanctioneerd.

Vermoeden van regelovertreding dat leidt tot sanctionering en begeleiding:

Liam, een zesdejaars, zit er na de middagpauze vermoeid bij en reageert traag. De leerkracht vermoedt dat hij cannabis heeft gerookt, maar is niet zeker. Hij spreekt hem aan maar wordt niks wijzer. Twee dagen later is het klassenraad. De leerkracht legt zijn vermoedens op tafel. Al snel blijkt dat andere leerkrachten die na de middag les geven aan Liam dezelfde vermoedens hebben. De directie geeft een waarschuwing aan Liam. De leerlingenbegeleider spreekt met Liam over zijn gedrag in de klas. Uiteindelijk vertelt Liam dat hij elke middagpauze een joint rookt, omdat hij zich verveelt op school. Er worden duidelijke afspraken gemaakt met Liam, met de leerlingenbegeleider bespreekt hij verder zijn motivatie voor school. Samen met het CLB wordt besloten Liam door te verwijzen naar vroeginterventie.

Bezorgdheid om functioneren, zonder grensoverschrijdend gedrag:

Alexander zit er vaak vermoeid bij in de les. Huiswerkopdrachten worden slordig gemaakt. Een leerkracht spreekt hem aan en benoemt wat hij opmerkt. Alexander blijkt een fervente gamer te zijn. Nachtenlang is hij verknocht aan het gamen, waardoor hij amper aan slaap toekomt. Het begeleidingsproces wordt opgestart en Alexander wordt door het CLB doorverwezen naar de vroeginterventie voor problematisch gamen.

Leerkrachten kunnen de informatie over begeleiding en regels inoefenen aan de hand van casussen. Dat kan met fictieve casussen, maar ook met schooleigen voorbeelden. Laat leerkrachten (in groepjes) reflecteren over de vragen en hun antwoord voorstellen, en licht de vooropgestelde procedures toe zoals ze in het DOS zijn opgenomen.

7.3. Veel gestelde vragen

Kunnen we begeleiding verplicht maken?

Om deze vraag te beantwoorden, moet er een onderscheid gemaakt worden tussen interne en externe begeleiding. De school kan het volgen van interne begeleiding opleggen. Begeleiding wordt met andere woorden als voorwaarde gesteld om school te blijven lopen. De school kan begeleiding op die manier afdwingen. U kan hiervoor werken met een begeleidingscontract. De school kan hierin gedragsmatige afspraken (op tijd komen, vriendelijk zijn, …), gesprekken met de leerlingenbegeleider, herstelgerichte acties naar leerkrachten, … opnemen.

Doorverwijzing naar externe begeleiding kan niet verplicht worden. Dit geldt ook voor aanmeldingen bij het CLB of voor vroeginterventie. De externe hulpverlening zal altijd een intakegesprek voeren om te oordelen of hun aanbod geschikt is voor de jongere. Aan het niet volgen van externe begeleiding mag ook geen sanctie gekoppeld zijn.

Ik maak me zorgen over de sfeer in een hele klas, wat doe ik nu?

Het kan gebeuren dat een leerkracht zich zorgen maakt over meerdere leerlingen in een klas of over sfeermakerij rond middelengebruik in een klas. Ook op deze momenten kan hij of zij terugvallen op het DOS van de school.

Een leerkracht kan zijn bezorgdheid over meerdere leerlingen tegelijk uiten op de klassenraad en een observatieperiode inlassen. Er kan ook beslist worden om voor verschillende leerlingen het begeleidingsproces op te starten. Een begeleidingstraject op school wordt echter altijd individueel bepaald. In het schoolteam kan ook besproken worden of er op korte termijn wijzigingen mogelijk zijn in de jaarplanning van bepaalde vakken. Er kan bijvoorbeeld afgesproken worden met andere leerkrachten dat de lessen rond alcohol en andere drugs vroeger plaats vinden of dat er gekozen wordt voor andere activiteiten dan gepland. De lessen kunnen een platform bieden om de cultuur rond middelengebruik te bespreken, normen bij te stellen en leerlingen correcte informatie te geven. Is de band met het schoolteam niet optimaal, dan kan er beslist worden groepsactiviteiten te organiseren die de sfeer ten goede komen.

Leerkrachten die een aanspreekpunt zijn voor (aspecten van) het DOS kunnen hierbij een grote ondersteuning bieden. Als interne expert kunnen zij samen met de betrokken leerkrachten bekijken wat mogelijk is en hen coachen bij het aanpakken van de situatie

Kan ik grenzenstellend optreden naar een leerling die in begeleiding is?

Leerkrachten hebben soms het gevoel dat zij niet meer grenzenstellend kunnen optreden naar leerlingen die in begeleiding zijn: “Ik weet dat die leerling een probleem heeft, hoe kan ik hem dan nog sanctioneren?” Begeleiding staat echter naast grenzenstellend optreden. Bezorgdheid om het welzijn en begrip voor de situatie van een leerling betekent niet dat regelovertredend gedrag door deze leerling geaccepteerd moet worden. Er wordt in eerste instantie altijd gereageerd op de regelovertreding. De sanctie wordt gegeven omdat de leerling de regels van de school overtreedt en er een halt moet worden gesteld aan dat gedrag, ook al is er begrip voor de achtergrondsituatie. De leerling maakt deel uit van een maatschappelijke structuur (school, familie, …) en dat vereist ook respect hebben voor en naleven van de regels en normen van deze structuren. Het is belangrijk dat de leerkracht, wanneer hij grenzenstellend optreedt, dit goed communiceert aan de leerling. Zo is het duidelijk vanuit welke rol dit gebeurt.

8. Pijler educatie

Doelstelling van deze pijler is om alle jongeren op een effectieve manier te sensibiliseren, te informeren en vaardigheden bij te brengen in het verantwoordelijk omgaan met alcohol en andere drugs. Dit kan op twee manieren:

- **Binnen het curriculum**: voorlichting en vorming kunnen in verschillende vakken aan bod komen.
- **Met extracurriculaire projecten**: voorlichting en vorming kunnen d.m.v. vakoverschrijdende projecten, bijvoorbeeld via een projectdag of een projectweek, ...

Aanknopingspunten met het curriculum vindt u in de vakoverschrijdende eindtermen. Het aantonen dat men werkt aan thema's zoals middelengebruik is voor de school heel belangrijk: voor vele ouders is dit een criterium bij de schoolkeuze van hun kind.

Opdat preventie zo effectief mogelijk zou zijn, moet rond de thema's alcohol, tabak, … gewerkt worden vóór de leerlingen ermee experimenteren: voor ze bijvoorbeeld alcohol drinken of roken. Cruciale voorwaarde is wel dat het thema aansluit bij, of aanwezig is in de leefwereld van de leerlingen. Onderzoek toont namelijk aan dat er anders een risico is op een contraproductief effect. Door te vroeg over een middel te spreken kan net nieuwsgierigheid en interesse uitgelokt worden.

Wanneer breng ik de thema's alcohol en cannabis aan bod?

Is het nodig om rond illegale drugs te werken in de klas?

Ik wil het graag hebben over de effecten van alcohol op het lichaam in mijn biologielessen, in welk jaar doe ik dit best?

De **leerlijn tabak, alcohol, cannabis en andere illegale drugs**[8] beschrijft welke thema's u bij welke leeftijden aan bod brengt en met welke doelstelling. De leerlijn biedt zowel handvatten voor activiteiten binnen het curriculum als voor extracurriculaire activiteiten. De leerlijn kan een houvast vormen, maar maatwerk blijft uiteraard essentieel.

- *Om zicht te krijgen op de leefwereld van uw leerlingen en op hun maat het preventief aanbod te plannen, kan u deelnemen aan de VAD–Leerlingenbevraging.*
- *Met de leerlijn werkt u aan universele preventie, gericht op alle jongeren ongeacht hun risicostatus. Om te werken naar specifieke risicogroepen (selectieve preventie) of naar jongeren die riskant of beginnend problematisch middelen gebruiken en nog niet voldoen aan de diagnostische criteria voor een stoornis (geïndiceerde preventie), bestaan specifieke methodieken. Selectieve en geïndiceerde preventie gebeurt idealiter door het CLB.*

[8] De leerlijn is te downloaden via www.vad.be

ACHTERGRONDINFORMATIE

In het preventief werken naar jongeren wordt steeds de volgende **gradatie van preventiedoelstellingen** nagestreefd:

- *Niet-gebruik aanmoedigen, ondersteunen en bestendigen.* Alcohol- en ander middelengebruik mag nooit vanzelfsprekend zijn. Niet-gebruik is altijd de veiligste en meest gezonde keuze. Zeker voor tabak en illegale drugs. Voor alcohol geldt dat er onder de 16 jaar niet gedronken mag worden. Bij de plus-16-jarigen is dit een minder haalbare doelstelling. Toch zijn er jongeren die ervoor kiezen geen alcohol te drinken (door religie, doordat ze sportief zijn, …). Zij dienen positief bekrachtigd te worden.
- *Experimenteergedrag uitstellen.* Onderzoek toont aan dat hoe jonger men met alcohol en andere drugs gaat experimenteren, hoe groter de kans is op later probleemgebruik. Preventie-initiatieven voor jongeren zijn daarom gericht op het uitstellen van de beginleeftijd en dus op het bestendigen van niet-gebruik.
- *Verantwoordelijk gedrag bevorderen.* Door het aanbieden van correcte informatie en structurele ondersteuning en door het aanleren van persoonlijke en sociale vaardigheden, worden jongeren aangezet tot bewust, weloverwogen en verantwoordelijk gedrag.
- *Vroegtijdig interveniëren*: Hoe sneller problemen worden opgemerkt en aangepakt (bijvoorbeeld begeleiding van experimenterende jongeren), hoe groter de kans op gedragsverandering is.

De effectiviteit van drugeducatie verhoogt als[9]…

- … u interactieve werkwijzen gebruikt.
- … educatie binnen gestructureerde sessies aangeboden wordt, en verschillende jaren herhaald wordt.
- … drugeducatie gebeurt door lesgevers die bekend zijn met het thema (kennis, vaardigheden, vormingen, …)
- … de mogelijkheid aan leerlingen wordt geboden om een breed gamma aan persoonlijke en sociale vaardigheden (in het bijzonder coping, beslissingen nemen en weerbaarheid, en dit in relatie tot middelengebruik) in te oefenen.
- … ingegaan wordt op de perceptie van de risico's van middelengebruik, met nadruk op de kortetermijngevolgen.
- … misvattingen over gebruik bij leeftijdsgenoten tegengegaan worden en de verwachtingen die men heeft van middelengebruik bijgesteld worden.

[9] Meer informatie: UNODC, international standards on drug use prevention, 2013 www.unodc.org/unodc/en/prevention/prevention-standards.html

8.1. PIJLER EDUCATIE EN DE VOET

De school werkt met deze pijler aan de VOET (te verfijnen of verbreden afhankelijk van de competenties die de school wil benadrukken vanuit haar pedagogische visie):

STAM

ET 12 De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

ET 14 De leerlingen gaan alert om met media.

ET 16 De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

ET 20 De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

ET 21 De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

ET 22 De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

ET 27 De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

LEREN LEREN

1ste graad, ET 6 De leerlingen raadplegen adequaat een documentatiecentrum, bibliotheek en multimedia.

1ste graad, ET 10 Bij het oplossen van een probleem: herformuleren de leerlingen het probleem; bedenken zij onder begeleiding een oplossingsweg en lichten die toe, passen zij de gevonden oplossingsweg toe.

2de graad, ET 3 De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en –kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

2de graad, ET 9 De leerlingen trekken conclusies uit eigen leerervaringen en die van anderen.

2de graad, ET 10 De leerlingen beseffen dat er verschillende oorzaken zijn voor slagen en mislukken.

3de graad, ET 3 De leerlingen kunnen diverse informatiebronnen en –kanalen kritisch kiezen en raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

3de graad, ET 6 De leerlingen kunnen op basis van hypothesen en verwachtingen mogelijke oplossingswijzen realistisch inschatten en uitvoeren.

3de graad, ET 7 De leerlingen evalueren de gekozen oplossingswijze en de oplossing en gaan eventueel op zoek naar een alternatief.

CONTEXT 1 LICHAMELIJKE GEZONDHEID EN VEILIGHEID

C1, ET 8 De leerlingen schatten de risico's en gevolgen in bij het gebruik van genotsmiddelen en medicijnen en reageren assertief in aanbodsituaties.

C1, ET 15 De leerlingen beseffen dat maatschappelijke fenomenen een impact hebben op veiligheid en gezondheid.

CONTEXT 2 MENTALE GEZONDHEID

C2, ET 6 De leerlingen stellen zich weerbaar op.

CONTEXT 3 SOCIORELATIONELE ONTWIKKELING

C3, ET 6 De leerlingen doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik.

8.2. HOE WERKT U DE PIJLER EDUCATIE UIT

Acties:

- ✓ Opdracht 1: beleid – actieplan educatie uitwerken
- ✓ Opdracht 2: communicatie – inbreng van en communicatie met het schoolteam
- ✓ Opdracht 3: communicatie – leerlingen en ouders informeren
- ✓ Opdracht 4: deskundigheidsbevordering – leerkrachten vaardig maken in praten over middelen en productkennis bijbrengen
- ✓ Opdracht 5: deskundigheidsbevordering – leer het team werken met educatieve materialen

Benodigd materiaal:

- ✓ Conclusies vooronderzoek
- ✓ Bijlage 'Leerlijn tabak, alcohol en drugs'

U heeft al een DOS?
Indien u in het verleden een DOS uitwerkte, beschikt de school al over een invulling van de pijler educatie op school. In dat geval kan u de huidige invulling erbij nemen en aftoetsen aan de leerlijn TAD, de huidige leefwereld van de leerlingen en het nodenonderzoek. Op basis hiervan kan een actieplan opgesteld worden.

VOORBEELD: UITGEWERKT EDUCATIEF AANBOD OP SCHOOL

3e JAAR – ASO/TSO (richting ....)					
vak	onderwerp	doelstelling	inhoud		materiaal/ externe organisatie
			kennis	attitudes & vaardig-heden	
Biologie	Risico's van drugs op het lichaam	Inzicht bieden in risico's van gebruik	Welke effecten hebben drugs op het lichaam	/	Informatie op www.druglijn.be

5e JAAR – ASO/TSO/BSO (richting ....)					
vak	onderwerp	doelstelling	inhoud		materiaal/ externe organisatie
			kennis	attitudes & vaardig-heden	
Godsdienst/ zedenleer	Alcohol, cannabis en relaties	Aanreiken van kennis en vaardigheden die jongeren in staat stellen om op een verantwoordelijke manier om te gaan met alcohol en cannabis. Ze leren zorg dragen voor zichzelf en de ander.	Informatie over alcohol en cannabis Inzicht in waarden en normen rond gebruik in relaties	Omgaan met moeilijke situaties Leren stellen van grenzen rond gebruik in een relatie	Crush

6e JAAR – BSO (richting ....)					
vak	onderwerp	doelstelling	inhoud		materiaal/ externe organisatie
			kennis	attitudes & vaardig-heden	
PAV	Leren nee zeggen en verantwoordelijke keuzes maken in aanbodsituaties	De leerlingen vaardigheden aanleren om nee te zeggen en inoefenen	Motieven om geen drugs te gebruiken	Sociale/ gespreks-vaardig-heden	/

OPDRACHT 1: BELEID - ACTIEPLAN EDUCATIE UITWERKEN

1. **Maak een schematisch overzicht van de bestaande drugeducatie op school per graad**.
2. **Toets dit overzicht aan de inhoud van de leerlijn TAD**[10]. Duid de doelstellingen aan die nu al bereikt worden op vlak van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes. Zo krijgt u een beeld van de huidige educatie met zijn sterke punten en hiaten. Zoek naar overlap en probeer deze weg te werken. Doe dit per graad maar ook over de graden heen.
3. **Vul de hiaten op.** Zoek per graad naar een invulling, via vakgebonden voorlichting, vorming of via projectwerking. Vul uw schematisch overzicht per graad aan.
4. **Stel een actieplan op.** Maak keuzes en bepaal wanneer er aan wat gewerkt wordt. U kan het educatief aanbod in een keer uitwerken of dit spreiden over een langere periode. U kan dit bijvoorbeeld spreiden over drie schooljaren en per schooljaar één graad uitwerken.
5. **Bekijk of het actieplan educatie beantwoordt aan de noden en behoeften van het schoolteam.** Neem de conclusies van het vooronderzoek erbij.

- *Zorg dat drugeducatie een gedeelde verantwoordelijkheid is en niet de taak van één vak of één leerkracht. Duid een aanspreekpersoon aan voor deze pijler.*
- *Bij het zoeken naar invulling van de pijler educatie, hoort vaak een zoektocht naar materiaal. Kant-en-klaar materiaal vindt u op www.vad.be. In dit materiaal wordt telkens de verwijzing gemaakt naar VOETen waaraan gewerkt wordt. Suggesties voor materiaal worden ook gedaan in de bijlage van de leerlijn.*
- *Maak het downloadbare educatieve materiaal ook op Smartschool beschikbaar.*
- *Neem deel aan de VAD-Leerlingenbevraging. Achteraf krijgt u informatie of de doelen en de inhoud van uw drugeducatie voldoende aansluiten bij de leefwereld van uw leerlingen.*

[10] De leerlijn kan u downloaden op www.vad.be

OPDRACHT 2: COMMUNICATIE – INBRENG VAN EN COMMUNICATIE MET HET SCHOOLTEAM

SUCCESFACTOREN:

- **Het actieplan educatie moet gekend zijn om toegepast te worden**. Alle betrokkenen (directie, leerkrachten) moeten weten dat het actieplan bestaat, waar het te vinden is en wat het inhoudt.
- **Het nodige materiaal is beschikbaar.**

Tijdens het opstellen van een actieplan educatie consulteert u best regelmatig de leerkrachten. Informeer welke methodieken en onderwerpen ze al gebruiken in hun lessen, wie bereid is om bepaalde methodieken te gebruiken, … U kan tijdelijk de werkgroep uitbreiden met extra leerkrachten of een tijdelijke aparte werkgroep hierrond laten werken.

Bundel de informatie en mogelijke educatieve materialen op een toegankelijke plaats, stel ze beschikbaar op Smartschool, …

Communiceer duidelijk aan de leerkrachten dat het actieplan bestaat, wat de leerlijnen zijn en hoe ze dit kunnen integreren in hun lessen.

OPDRACHT 3: COMMUNICATIE – LEERLINGEN EN OUDERS INFORMEREN

Leerlingen en ouders weten idealiter dat er een actieplan bestaat en wat er in een bepaald schooljaar gebeurt in hun jaar, zodat zij een correct beeld hebben van het aanbod en de inspanningen die de school doet op het gebied van educatie. Het stelt de school bovendien in een positief daglicht als duidelijk wordt dat er grondig nagedacht wordt over preventie en dat er gewerkt wordt met een logische en wetenschappelijk onderbouwde opbouw.

- *Doet u een educatieve activiteit over het alcohol- en drugthema, communiceer dit dan naar de ouders: in een brief, op Smartschool, op de website, …*
- *Communiceer het actieplan van de school op een opendeurdag, via de website, …*

OPDRACHT 4: DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING – LEERKRACHTEN VAARDIG MAKEN IN PRATEN OVER MIDDELEN EN PRODUCTKENNIS BIJBRENGEN

Leerkrachten (en ander schoolpersoneel) moeten zich deskundig voelen om met de leerlingen over het thema aan de slag te gaan. Het volgen van vorming kan hierbij een belangrijke ruggensteun zijn[11]. Kennis over zowel middelen, als over praten over drugs in de klas, kan ervoor zorgen dat leerkrachten zich zelfzeker genoeg voelen om rond het thema te werken.

Ook bij tieners hebben ouders nog steeds een belangrijke rol in de opvoeding. Zij zijn een belangrijke partner voor de school. Om hen te betrekken kan u een **ouderavond over middelengebruik** organiseren. Ouders krijgen tips mee om gebruik bespreekbaar te maken en er is ruimte om ervaringen uit te wisselen en met de begeleider en andere aanwezigen in gesprek te gaan.

U kan vorming en/of een ouderavond aanvragen bij uw CGG alcohol- en drugpreventiewerker of bij de lokale preventiewerker[12].

Ik wil met mijn klas werken met het lespakket Maat in de Shit. Maar eerst wil ik graag meer weten over cannabis: wat zijn de effecten op het functioneren van de jongeren en meer bepaald op het leervermogen?

Maandagochtend wordt in de klas dikwijls gepalaverd over het weekend. Vaak gaat het over feestjes en fuiven en hoeveel men wel niet gedronken heeft. Vaak bieden jongeren tegen elkaar op: ik dronk zoveel of zoveel… Hoe speel ik hier op een goede manier op in?

[11] Voor het regionale vormingsaanbod rond het alcohol- en drugthema kan u terecht bij de CGG-preventiewerker van uw regio. Welk CGG dit is leest u op www.vad.be.

[12] De alcohol- en drugpreventiewerker in uw buurt vindt u op www.vad.be

OPDRACHT 5: DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING – LEER HET TEAM WERKEN MET EDUCATIEVE MATERIALEN

SUCCESFACTOREN:

- Organiseer een **interactieve workshop over het gebruik van educatieve materialen**. Dit kan specifiek over middelengebruik, maar kan ook breder. Als leerkrachten materialen zelf kunnen uitproberen of ervaren, zijn ze sneller geneigd om ze te gebruiken. Op die manier leren ze het materiaal ook écht kennen.
- Sommige koepels organiseren in hun **nascholingsaanbod** sessies rond preventieve materialen. Stimuleer leerkrachten om deze te volgen.

Wij stimuleren onze leerkrachten om educatief materiaal te gebruiken door het materiaaloverzicht in de Leerlijn TAD op Smartschool te plaatsen, samen met de gedownloade materialen. Bij elk VAD-materiaal staat aangeduid welke VOETen er bereikt worden, dit zetten we ook in ons overzicht.

Heel wat educatieve materialen zijn op maat van de leerkracht ontwikkeld. Met de meeste materialen kunnen zij onmiddellijk aan de slag, zonder enige voorkennis. Op www.vad.be vindt u een overzicht van alle lespakketten en ander educatief materiaal van VAD. Materiaal van andere organisaties vindt u in de leerlijn.

Uw alcohol- en drugpreventiewerker staat u graag met raad en daad bij over bestaande materialen. Hij stelt ze ook op interactieve manier voor op uw school.

8.3. VEEL GESTELDE VRAGEN

Moeten wij op school alle materialen aankopen?

U hoeft als school zeker niet al het materiaal zelf aan te kopen. Veel materiaal vindt u ook in het regionale uitleenpunt, verbonden aan het CGG in uw buurt (zie www.vad.be). Bovendien is al het VAD-materiaal gratis downloadbaar. Zo kan u kiezen of u het zelf print of bekijkt vooraleer u een gedrukte versie bestelt.

Ik ben niet goed op de hoogte van illegale drugs, kan ik er dan wel les over geven?

U hoeft zeker en vast geen expert te zijn om rond middelengebruik te werken. Het educatieve materiaal is vaak zo opgesteld dat u geen extra informatie meer hoeft op te zoeken en alles bij de hand hebt. Wil u een eigen les voorbereiden die verder gaat dan de educatieve pakketten, dan kan u zelf aan de slag met de leerlijn TAD. Invulling voor deze leerlijn vindt u onder andere op de VAD-site en op www.druglijn.be. Als u meer informatie of ondersteuning wil, kan u steeds terecht bij VAD of bij de lokale of CGG-preventiewerker.

Ik heb een zeer gemengde groep leerlingen in mijn klas. Sommige leerlingen gebruiken geen middelen, anderen experimenteren en dan is er nog een groep die al vaker gebruikt. Hoe pak ik dat aan?

Cruciale voorwaarde om preventief te werken rond middelengebruik is dat het thema aansluit bij of aanwezig is in de leefwereld van de leerlingen. Er kan dus gerust rond middelengebruik gewerkt worden in een klas waar leerlingen niet gebruiken. Zorg er wel voor dat er geen sfeermakerij plaatsvindt rond gebruik en dat niet-gebruikers bekrachtigd worden in hun keuze.

Is werken met getuigenissen zinvol?

In heel wat scholen is er aandacht voor alcohol- en andere drugpreventie. Voor de invulling ervan wordt er soms gewerkt met getuigenissen door ex-gebruikers. Het werken met getuigenissen kan bij (sommige) jongeren de keuze om niet te gebruiken versterken, maar kan ook het tegenovergestelde effect hebben en, zeker bij beginnende gebruikers, de perceptie versterken dat ze (nog) geen problemen hebben. Het is belangrijk dat de school zich bewust is van de voor- en nadelen van het werken met getuigenissen. Hierover leest u meer op de factsheet op www.vad.be.

Wat is de plaats van productinformatie in preventie?

Preventief werken impliceert dat u informatie geeft, afgestemd op de noden van uw doelgroep. De vraag naar productinformatie is groot. Het is een vorm van voorlichting en kennisoverdracht die in de praktijk vaak gehanteerd wordt. Men veronderstelt dat het geven van uitgebreide informatie over alcohol en drugs en over de risico's en gevolgen leidt tot een negatieve houding, waardoor jongeren geen drugs zullen gebruiken of hun gebruik zullen veranderen. Het is echter zo dat het geven van louter productinformatie deze ambitieuze doelstellingen op gedragsniveau niet kan realiseren. Productinformatie geven is zinvol, maar er is meer nodig om gewenst gedrag te bekomen. Naast kennis moet bijvoorbeeld ook gewerkt worden aan attitudes en vaardigheden en aan omgevingsfactoren die de keuze om te gebruiken beïnvloeden. Meer kanttekeningen hierover leest u op de factsheet op www.vad.be.

9. Pijler structurele maatregelen in de schoolcontext

Structurele maatregelen in de schoolcontext grijpen in op de infrastructuur van de school, het schoolklimaat en op de brede omgeving van de school. Deze pijler heeft als doel leerlingen te stimuleren om gezonde keuzes te maken en hun welbevinden op school te verhogen. Initiatieven rond het thema genotsmiddelen worden toegevoegd aan bestaande structurele maatregelen. Met deze pijler worden ook de andere pijlers van een DOS ondersteund.

Structurele maatregelen in de schoolcontext zijn gericht op het creëren van een ondersteunende omgeving voor de leerlingen. De school als leefomgeving kan een sterke beschermende factor zijn om leerlingen te stimuleren gezonde keuzes te maken op vlak van middelengebruik. De gezonde keuze moet immers de meest vanzelfsprekende keuze worden voor leerlingen. Omgekeerd heeft de gezondheid van leerlingen een sterke invloed op hun schools functioneren.

Deze pijler ondersteunt de werking van de andere pijlers. Aandacht voor infrastructuur kan bijvoorbeeld invloed hebben op het grensoverschrijdend gedrag van de leerlingen. Een goed contact met de leerlingen en weten wat er zich in hun thuissituatie afspeelt, maakt problemen sneller zichtbaar. Ook de educatieve boodschap in de klas kan bekrachtigd worden door de attitude en sfeer op school.

Structurele maatregelen kunnen zich op drie gebieden bevinden:

- **Infrastructuur**. De infrastructuur van de school kan gebruikt worden om leerlingen te stimuleren gezonde keuzes te maken.
- **Schoolklimaat**. Een goed schoolklimaat heeft een positieve invloed op het welbevinden van iedereen op school. Het stimuleert de ontwikkeling van leerlingen (zelfbeeld, identiteit, leermotivatie, leerprestaties, …) en vermindert problemen op school (spijbelen, schorsingen, agressie, geweld, …)[13]. Bovendien heeft een positief klimaat effect op het druggebruik van leerlingen[14].
- **De brede omgeving van de school.** Door samen te werken met ouders en sleutelfiguren in de lokale omgeving kan men een consistente boodschap geven aan de leerlingen. Advies vragen en samenwerken met sleutelfiguren uit de lokale omgeving van de school zal de inzet van de school ondersteunen.

In een uithoek van onze school staan er toiletten die amper gebruikt worden door de leerlingen. Behalve dan door onze leerlingen die stiekem roken.

---

[13] Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S. & Higgins-D'Alessandro, A. A review of school climate research. Review of educational research, 2013, vol. 83.

[14] Fletcher, A., Bonell, C. & Hargreaves, J. School effects on young people's druguse: a systematic review of intervention and observational studies. Journal of adolescent health, 2008, 42.

9.1. PIJLER STRUCTURELE MAATREGELEN EN DE VOET

De school werkt met deze pijler aan de VOET (te verfijnen of verbreden afhankelijk van de competenties die de school wil benadrukken vanuit haar pedagogische visie):

CONTEXT 1 LICHAMELIJKE GEZONDHEID EN VEILIGHEID

C1, ET 10 De leerlingen participeren aan gezondheids- en veiligheidsbeleid op school.

CONTEXT 5 POLITIEK-JURIDISCHE SAMENLEVING

C5, ET 2 De leerlingen passen inspraak, participatie en besluitvorming toe in reële schoolse situaties.

C5, ET 5 De leerlingen tonen aan dat het samenleven in een democratische rechtsstaat gebaseerd is op rechten en plichten die gelden voor burgers, organisaties en overheid.

9.2. Hoe werkt u de pijler structurele maatregelen uit

Acties:

- ✓ Opdracht 1: beleid – wiel structurele maatregelen uitwerken
- ✓ Opdracht 2: communicatie naar ouders en leerlingen
- ✓ Opdracht 3: deskundigheidsbevordering

Benodigd materiaal:

- ✓ Conclusies uit het vooronderzoek
- ✓ Pedagogische visie van de school/visietekst DOS

U heeft al een DOS? Indien u in het verleden al een DOS uitwerkte neemt de school waarschijnlijk al heel wat initiatieven die een invloed hebben op het schoolklimaat en een preventieve rol hebben ten aanzien van middelengebruik. In dat geval kan u de huidige invulling erbij nemen en aftoetsen aan het nodenonderzoek en het wiel voor structurele maatregelen. Op basis hiervan kan een actieplan opgesteld worden.

VOORBEELD ACTIEPLAN STRUCTURELE MAATREGELEN:

Doelstelling	Maatregel	Inbreng van leerlingen	Doelgroep	Verantwoor-delijke of externe organisatie
Middagpauze	Workshops	Klas haartooi organiseert workshop tijdens middag	Derde graad	Leerlingenraad en mevr. Liebert
Band tussen leerlingen	Buitenschoolse reis	Inbreng in programma	Derde- en vijfdejaars	Directie, Mevr. Botton en Dhr. Dierckx
Band met leerkrachten	Dag met 'Sfeer op school' activiteiten	Leerlingen kiezen de activiteit	Alle graden	alle leerkrachten
Infrastructuur	Opfleuren speelplaats	Ontwerpen tijdens les P.O.	Leerlingen die P.O. volgen	Mevr. Maes
Hygiëne	Iedereen houdt de school proper	Iedereen houdt de school proper	Alle graden	Opvoeders en leerkrachten
Gezond alternatief	Aanbieden van gezonde snacks in automaat	Stemmen op favorieten	Alle graden	Directie
Leerlingenraad	Heropstarten raad	Kiezen van klas-vertegenwoordiger	Alle klassen	Mevr. Kiekens
Veiligheid	Pestbeleid	Leerlingenraad betrekken bij opstellen	Leerlingenraad	Directie
Betrekken van de ouders	Infoavond 'Als kleine kinderen groot worden'	Leerlingen participeren mee in discussie	Ouders van de 1ste graad	Meneer Peeters
Betrekken van sleutelfiguren	Scholenoverleg met stadsbestuur	Leerlingen 3de graad doen suggesties over naschoolse activiteiten en beschikbare ruimtes in de stad	Leerlingen 3de graad	directie

OPDRACHT 1: BELEID – WIEL STRUCTURELE MAATREGELEN UITWERKEN

Verschillende opdrachten, acties en initiatieven op school dragen bij tot een positief schoolklimaat, de infrastructuur en het betrekken van de brede omgeving. De aandachtspunten verschillen per schooljaar. Er is geen pasklaar format om aan deze uitdagingen tegemoet te komen. Daarom geven we ter inspiratie het wiel mee. Een wiel als symbool voor acties die allen met elkaar verbonden zijn en geen begin- of eindpunt hebben. De drie gebieden waarop structurele maatregelen kunnen ingrijpen zijn vervat in het wiel. Omdat een concrete actie effect kan hebben op verschillende gebieden, worden mogelijke acties naast elkaar geplaatst in het wiel.

Centraal staan participatie en betrokkenheid. Bij elke actie kan men namelijk actief nadenken over hoe de hele schoolgemeenschap kan participeren. Denk hierbij in het bijzonder aan de participatie van leerlingen uit kansengroepen (leerlingen met een moeilijke thuissituatie, anderstaligen, etnisch-culturele minderheden, leerlingen met een beperking, …). Zij hebben misschien wel nog het meeste baat bij een positief schoolklimaat.

1. **Identificeer per cirkel** de **maatregelen** die zullen genomen worden, de **doelgroep** (is de maatregel voor alle leerlingen of specifiek voor enkele klassen?), de **inbreng van de leerlingen** en de **verantwoordelijke** voor de organisatie van de maatregel. Vul dit in onderstaand schema in.
2. **Maak een timing.** Wanneer wordt hieraan gewerkt? Is dit een continue activiteit of niet? Bepaal ook wanneer de initiatieven geëvalueerd zullen worden.
3. **Bekijk of de acties beantwoorden aan de noden en behoeften van het schoolteam.** Neem de conclusies van het vooronderzoek erbij.

Schema structurele maatregelen

Doelstelling	**Maatregel**	**Doelgroep**	**Inbreng van leerlingen**	**Verantwoordelijke of externe organisatie**
Middagpauze				
Band tussen leerlingen				
Band met leerkrachten				
Infrastructuur				
Hygiëne				
Gezond alternatief				
Leerlingenraad				
Veiligheid				
Betrekken van de ouders				
Betrekken van sleutelfiguren				

De middagpauze. Een middagpauze kan meer zijn dan een moment om te eten. De school kan sociaal contact en een gezonde ontspanning tijdens de pauze stimuleren, bijvoorbeeld door (sport)activiteiten voor de leerlingen te voorzien. Sport is een belangrijke motivatie om geen alcohol te drinken of cannabis te gebruiken bij jongens en kan een sterk beschermende factor zijn. Leerlingen worden betrokken bij het kiezen en het organiseren van de activiteiten. De middagpauze kan ook een moment zijn waar ruimte is voor bijzondere talenten van leerlingen, denk maar aan het organiseren van een tentoonstelling met eigen werk of een optreden van leerlingen met talent voor muziek, zang, acteren, … Sommige leerlingen nemen de middagpauze buiten de schoolmuren. Voor initiatieven daaromtrent, zie 'betrekken van lokale sleutelfiguren'.

Kunnen externe organisaties helpen bij het organiseren van activiteiten? Bijvoorbeeld de gemeentelijke sportdienst of academie? Kijk eens rond in uw regio en vraag na bij uw (inter)gemeentelijke preventiewerker.

Band tussen leerlingen. De band tussen leerlingen kan u versterken met activiteiten tijdens de middag, met 'sfeer op school' activiteiten (zie pagina 87), speciale aandacht voor nieuwkomers, … Evengoed zit dit in de kleine dingen van het dagelijkse schoolleven. Volgt er een klasgenoot het huiswerk op voor een zieke leerling? Inspelen op de band tussen leerlingen kan ook met educatief materiaal. Denk aan Maat in de Shit, een lessenpakket dat vertrekt vanuit de bezorgdheid die een leerling kan hebben over middelengebruik van een vriend(in)[15].

Band met leerkrachten. Aan de band tussen leerlingen en leerkrachten wordt dagelijks gewerkt. Centraal is een positieve en ondersteunende sfeer. Het is belangrijk dat leerkrachten aanspreekbaar en benaderbaar zijn, ook voor vragen in verband met middelengebruik. De band met de leerkrachten kan extra gestimuleerd worden door (deel te nemen aan) acties van 'sfeer op school', klasgesprekken, …

Infrastructuur. Is de speelplaats een aangename plaats om te vertoeven? Zijn er sportaccommodaties voorzien? Worden de gebouwen voldoende onderhouden? Zijn er plaatsen op school waar leerlingen zich niet goed bij voelen of waar er weinig toezicht is, en waar middelengebruik mogelijk is?

Hygiëne. Zijn de toiletten, de gangen, de klassen proper? Zijn er voldoende vuilbakken? Wordt er zorg gedragen voor het materiaal?

Gezond alternatief. Gezond eten en gezonde dranken voorzien of het stimuleren van beweging tijdens de pauzes ondersteunt de boodschap van de school om leerlingen te stimuleren gezonde keuzes te maken. Hoe dit kan leest u op www.gezondeschool.be. Ook bij 'sfeer op school' activiteiten kunnen gezonde alternatieven speciale aandacht krijgen. Wat dacht u ervan om leerlingen een niet-alcoholische cocktail voor de school te laten bedenken? Ook op informele momenten zoals een opendeurdag of schoolfeest kan nagedacht worden over de plaats van alcohol.

Leerlingenraad. Is er een actieve leerlingenraad, vertegenwoordigen zij de school? Waarover mogen zij beslissingen nemen? Communiceren zij over hun activiteiten naar de andere leerlingen?

[15] Maat in de Shit is gratis te downloaden op www.vad.be, klik door naar de catalogus.

Een goed werkende leerlingenraad biedt een structureel platform voor leerlingenparticipatie. Maar leerlingenparticipatie kan men ook veel ruimer zien dan een leerlingenraad. Het gaat evenzeer om een attitude waarbij de leerlingen een actieve bijdrage leveren aan de schoolgemeenschap en hun leerproces. Elke leerling kan op zijn of haar persoonlijke manier bijdragen.

Veiligheid. Zijn er procedures voor fysiek en emotioneel geweld en pesterijen? Wordt de aanpak duidelijk gecommuniceerd naar de leerlingen? Is de schoolomgeving veilig toegankelijk? Worden veiligheidsprocedures voldoende toegepast tijdens de praktijklessen? Ook het onder invloed zijn van alcohol of illegale drugs kan de veiligheid in gedrang brengen tijdens praktijklessen.

Betrekken van de ouders. Is er een ouderraad actief? Hoe worden ouders op de hoogte gebracht van nieuws van de school? Wat wordt er naar de ouders gecommuniceerd? Worden er ouderavonden georganiseerd? Hoe worden de ouders bereikt die niet op school komen?

Tijdens de ouderavond 'Als kleine kinderen groot worden' leren ouders van kinderen tussen 10 en 15 jaar hoe ze alcoholgebruik door hun kinderen kunnen uitstellen, kunnen omgaan met gamen en hoe ze tabak- en druggebruik kunnen voorkomen. Meer info over dit aanbod krijgt u bij uw alcohol- en drugpreventiewerker in de buurt.

Betrekken van lokale sleutelfiguren. Denk na over welke partners u kan aanspreken over het DOS. Hoe kan samengewerkt worden bij problemen? Hoe kan samen met andere partners uw boodschap ondersteund worden? Sommige steden en gemeentes hebben een lokale preventiewerker in dienst die op bestuurlijk niveau zaken kan aankaarten die de school aanbelangt of overleg met andere partners opzetten. Zo kunnen zij bijvoorbeeld initiëren om afspraken met de lokale horeca en voedingswinkels te maken (rond het schenken van niet-alcoholische dranken tijdens de middaguren, 100-dagen fuiven, …).

OPDRACHT 2: COMMUNICATIE NAAR OUDERS EN LEERLINGEN

Initiatieven rond een structurele maatregelen mogen terecht in de verf gezet worden naar huidige en toekomstige leerlingen en hun ouders. Zet acties in de kijker op opendeurdagen, ouderavonden, via nieuwsbrieven, Smartschool of andere communicatiekanalen waarover de school beschikt.

OPDRACHT 3: DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

Initiatieven nemen rond structurele maatregelen is een werk van uitproberen en aanpassen. Geef het schoolteam een platform waar ze ideeën kunnen delen of ervaringen kunnen uitwisselen. Maak bij activiteiten duo's van jonge met meer ervaren leerkrachten.

vlaamse scholieren koepel	Hoe betrek ik de leerlingen en zet ik een goed werkende leerlingenraad op? Meer informatie hierover vindt u op www.scholierenkoepel.be.
SFEER OP SCHOOL	VSK bedacht i.s.m. de Vlor tal van activiteiten voor een positief schoolklimaat. Haal de mosterd bij www.sfeeropschool.be
KRUISPUNT MIGRATIE-INTEGRATIE Expertisecentrum voor Vlaanderen - Brussel	Kruispunt Migratie-integratie maakte een brochure op met tal van ideeën voor een positieve interactie tijdens de pauze. De focus ligt hierbij extra op etnisch-culturele diversiteit. Haal inspiratie op www.verschilopdespeelplaats.be. Ook hebben zij een werkkader ontworpen over ouderbetrokkenheid. www.kruispuntmi.be/thema/gelijke-onderwijskansen/ouderbetrokkenheid.
gezonde school	Een DOS kadert in het algemene gezondheidsbeleid van de school. Voor meer informatie over werken aan de thema's gezonde voeding en beweging, geestelijke gezondheid en meer, bezoek www.gezondeschool.be.
	De verschillende onderwijskoepels bieden allerhande informatie aan over ouderraden: GO! Ouders (GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap) Vlaamse confederatie van ouders en ouderverenigingen (VCOV) (katholiek onderwijs) Koepel van Ouderverenigingen van het Officieel Gesubsidieerd Onderwijs (KOOGO) (officieel gesubsidieerd onderwijs)
BREDE SCHOOL	Een Brede School is een samenwerkingsverband tussen verschillende sectoren die samen werken aan een brede leer- en leefomgeving in de vrije tijd én op school. Vind uw partner op: www.bredeschool.org.

Evaluatie van het DOS

10. Evaluatie van het DOS

Door te evalueren kan u nagaan of de uitwerking of update en de invoering van het DOS goed verlopen zijn en tegemoet komen aan de vastgestelde knelpunten/de doelstellingen. Evaluatie zorgt vaak voor nieuwe input en houdt het DOS levend en dynamisch.

Evalueren is belangrijk. Op korte en lange termijn. De school en haar context blijven immers niet altijd dezelfde: het profiel van de leerlingen verandert, de samenstelling van het team wijzigt, samenwerkingsmogelijkheden veranderen, … Daarom heeft elk DOS na een bepaalde periode nood aan nieuwe input en creatieve veranderingen. Ga regelmatig na of het beleid nog aan de nieuwe situatie beantwoordt. Evaluatie geeft bovendien de betrokkenheid en de motivatie – die na verloop van tijd onvermijdelijk afneemt – nieuwe impulsen. Daarnaast kan u nagaan of het DOS nog beantwoordt aan de recentste ontwikkelingen op vlak van preventief en onderwijskundig werken.

Wat evalueren?

Er is een onderscheid tussen een procesevaluatie en een inhoudelijke evaluatie. Bij een **procesevaluatie** wordt het proces geëvalueerd van het ontwikkelen of updaten van het DOS, van de eerste initiatieven tot het uiteindelijke resultaat. Dit doet u best onmiddellijk na het afronden van het proces.

Met een **inhoudelijke evaluatie van de doelstellingen** wordt een antwoord gezocht op de vraag of de doelstellingen van het beleid bereikt werden met de initiatieven die het afgelopen schooljaar genomen werden. Hiervoor wordt een checklist gebruikt.

10.1. HOE GAAT U TE WERK TIJDENS DE EVALUATIE

Acties:

- ✓ Opdracht 1: procesevaluatie met de werkgroep
- ✓ Opdracht 2: evaluatie van de doelstellingen

Benodigd materiaal:

- ✓ Conclusies uit het vooronderzoek.

U heeft al een DOS?
Ook wanneer het DOS jaren niet geëvalueerd werd en toe is aan een stevige opfrisbeurt, kan u de checklist gebruiken.

OPDRACHT 1: PROCESEVALUATIE MET DE WERKGROEP

1. **Bespreek onderstaande stellingen met de werkgroep.** Maak per stelling een inschatting of de uitdaging gehaald is of niet. Noteer dit en geef per stelling een korte toelichting.

   Stellingen:
   - Alle relevante stappen zijn doorlopen (zie flowchart p.12)
   - De werkgroep had een mandaat voor het ontwikkelen van het beleid.
   - Er was een duidelijke taakverdeling.
   - De planning was realistisch.
   - De volledige school was betrokken (het volledige team, leerlingen, ouders, …)
   - Er was een draagvlak voor het DOS in de volledige school.
   - De werkgroep heeft gecommuniceerd naar de directie en ander schoolpersoneel.
   - De werkgroep heeft er voldoende voor gezorgd dat het team en de directie het uitwerken van het beleid bleven steunen.
   - Er was voldoende deskundigheid om het beleid uit te werken.
   - Het beleid werd getoetst aan de nodenbevraging.
   - Het schoolpersoneel kreeg de mogelijkheid om feedback te geven op het DOS voor het werd ingevoerd.

2. **Beantwoord met de werkgroep onderstaande algemene procesevaluatievragen en noteer de conclusie**.
   - Wat is vlot verlopen?
   - Wat is moeilijk gelopen?
   - Welke aandachtspunten haal je hieruit voor de toekomst?

3. **Communiceer over de procesevaluatie.** Breng een schriftelijk verslag uit van de evaluatie, zowel aan de werkgroep als aan het schoolteam.

OPDRACHT 2: EVALUATIE VAN DE DOELSTELLINGEN

1. **Bevraag ervaringen met het DOS in het schoolteam**. Het is belangrijk dat degenen die niet in de werkgroep zitten hun ervaringen met het DOS kunnen delen. Bevraag leerkrachten, leerlingenbegeleiders, CLB-medewerkers, onthaalmedewerkers, … Hiermee krijgt u een beeld van de concrete ervaringen van alle betrokkenen. Hun ervaringen bevragen kan via het intranet, op een personeelsvergadering, een uitgebreidere werkgroep DOS, …

   Stel onderstaande vragen:
   - Wat vond u van de initiatieven en/of bijsturingen in het kader van het DOS?
   - Hoe kijkt u terug op eventuele incidenten die dit schooljaar voorvielen? Vormden de procedures (zowel op vlak van regelovertreding als op vlak van begeleiding) een meerwaarde? Wat kan vlotter?
   - Welke conclusies neemt u mee naar volgend schooljaar?
   - Welke bijsturingen moeten er volgend schooljaar gebeuren?

   Bespreek de ervaringen van het schoolteam en vergelijk met de ervaringen van de werkgroep.

2. **Maak met de werkgroep een update van de checklist 'Waar staat de school'** die u heeft ingevuld tijdens het vooronderzoek (bijlage 1)

3. **Formuleer een conclusie en stel een actieplan op**. Bepaal prioriteiten: waarop moet verder ingezet worden en wanneer zal dit gebeuren? Neem ook de conclusies uit het vooronderzoek erbij. Bekijk of hieruit nog aanvullingen gehaald kunnen worden en vul aan. Concretiseer in een DOS-overzichtsschema (zie pagina 24) Maak een nieuwe planning voor het volgende schooljaar.

4. **Communiceer over de evaluatie**. Breng het volledige schoolteam op de hoogte. Communiceer de relevante besluiten en beslissingen. Beslis welke relevante informatie aan wie gegeven wordt. Doe dit tijdens een teamvergadering, via het interne netwerk, …

Betrek de leerlingenraad bij de evaluatie. Agendeer het DOS en evalueer het samen. Concretiseer de vragen voor hen.

BIJLAGEN DRUGBELEID OP SCHOOL

11. BIJLAGE 1: CHECKLIST: WAAR STAAT DE SCHOOL?

11.1. REGELS ROND MIDDELENGEBRUIK

Zijn er voor onderstaande situaties regels op school (in het schoolreglement of andere beleidsdocumenten)? Duid aan met een kruisje indien er regels zijn.

	TABAK	ALCOHOL	ILLEGALE DRUGS	MEDI-CATIE	GAMEN	GOKKEN
Bezit						
Gebruik - school						
Gebruik - schoolomgeving						
Gebruik - buitenschoolse activiteiten						
Onder invloed - school						
Onder invloed - buitenschoolse activiteiten						
Delen[16]						
Dealen						

[16] Met delen wordt bedoeld het uitdelen zonder winst. Met dealen bedoelen we het verkopen van middelen.

11.2. PROCEDURES VOOR REGELGEVING

ZIJN ER PROCEDURES VOOR ONDERSTAANDE SITUATIES?	JA	NEE
Op heterdaad betrappen van regelovertreding m.b.t. middelengebruik		
Vermoeden dat een leerling onder invloed van alcohol of illegale drugs in de klas zit		
Vermoedens/sterke aanwijzingen van dealen illegale drugs		
Inlichten van de ouders bij regelovertreding		
Inlichten van de ouders bij (sterk) vermoeden van gebruik/misbruik		
Contacteren van de politie bij het vinden van materiaal of vermoeden van dealen		
Opmerkingen:		

11.3. PROCEDURES VOOR BEGELEIDING

ZIJN ER PROCEDURES VOOR ONDERSTAANDE SITUATIES?	JA	NEE
Iemand maakt zich zorgen over het welzijn en/of functioneren van een leerling, mogelijks door middelengebruik		
Een leerling vertelt een leerkracht/leerlingenbegeleider dat hij/zij problemen heeft door middelengebruik		
Een bezorgde ouder meldt dat hij/zij vermoedt dat zijn/haar kind een probleem heeft met middelengebruik		
Inlichten van directie bij bezorgdheid		
Samenwerking met het CLB		
Opmerkingen:		

11.4. ALCOHOL- EN ANDERE DRUGSEDUCATIE

HOE WORDT PREVENTIEF GEWERKT?	**JA**	**NEE**
Is er een overzicht van de preventie-initiatieven per graad?		
Komt de huidige alcohol- en drugeducatie overeen met de vooropgestelde leerlijnen door VAD en VIGeZ[17]?		
Is het aanbod van alcohol- en andere drugeducatie binnen eenzelfde graad afgestemd?		
Is het aanbod van alcohol- en andere drugeducatie over de drie graden heen afgestemd?		
Opmerkingen:		

11.5. STRUCTURELE MAATREGELEN

HOE WORDT GEWERKT AAN STRUCTURELE MAATREGELEN? IS ER AANDACHT VOOR…	**JA**	**NEE**
Een goedwerkende leerlingenraad		
Een (fysiek) aantrekkelijke schoolomgeving		
Contact met de ouders		
Een inspirerende visie vanuit directie op een positief klimaat		
Collegiale ondersteuning		
Band tussen leerkrachten en leerlingen		
Band tussen leerlingen onderling		
Inspraak van de leerlingen		
De sociaal-maatschappelijke ontwikkeling van leerlingen		
De diversiteit onder leerlingen		
Betrekken van lokale sleutelfiguren en partners		
Opmerkingen:		

[17] De leerlijn is te downloaden op www.vad.be

12. BIJLAGE 2: NODENBEVRAGING MIDDELENGEBRUIK

VOOR HET SCHOOLTEAM

MET DEZE VRAGENLIJST WIL DE WERKGROEP DRUGBELEID OP SCHOOL PEILEN NAAR UW ERVARINGEN MET MIDDELENGEBRUIK EN HET BELEID HIEROVER.

Functie op school:………………………………………………………………………………………………………

1. **Werd je de laatste 12 maanden geconfronteerd met <u>vragen</u> over middelen[18] door de leerlingen?** Bijvoorbeeld vragen over de effecten van cannabis, leerlingen die zich zorgen maken over een vriend(in), of er alcohol gedronken mag worden tijdens de schooluitstap, vragen over ouders die drinken/gebruiken…

    - Ja
    - Nee
    - Dit is niet van toepassing in mijn werk

Indien ja, waarover gingen deze vragen? *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- Productinformatie (effecten van middelen, hoe ze eruit zien, …)
- Vraag naar advies/ondersteuning
- Vraag naar wat mag/niet mag (regels/sancties) op de school
- Andere (omschrijf) :……………………………………………………………………………

Indien ja, in hoeverre voelde je je capabel om deze vragen te beantwoorden?

	Heel capabel	Eerder capabel	Eerder niet capabel	Zeker niet capabel	n.v.t.
Productinfo					
Advies/ondersteuning					
Regels en sancties					
Andere					

[18] Met de term 'middelen' worden alcohol, cannabis en andere illegale drugs, psychoactieve medicatie, gamen, gokken bedoeld. Met de term 'middelengebruik' worden bovenstaande middelen en gedragingen bedoeld.

2. Werd je de afgelopen 12 maanden met de volgende situaties bij leerlingen geconfronteerd?

- Een leerling is onder invloed in de klas
- Vermoeden van gebruik
- Gebruik
- Bezit
- Dealen
- Andere (omschrijf) :………………………………………………………………………………

Indien ja, in hoeverre voelde je je capabel om te reageren? *(meerdere antwoorden mogelijk voor verschillende situaties)*

	Heel capabel	Eerder capabel	Eerder niet capabel	Zeker niet capabel	n.v.t.
Onder invloed zijn in de klas					
Vermoeden van gebruik					
Gebruik					
Bezit					
Dealen					
Andere (omschrijf):					

3. Waarover zou je graag meer weten of waar heb je nood aan?

- Hoe middelengebruik te herkennen
- Hoe het thema in de klas aan te kaarten, reageren op verhalen in de klas
- Hoe te reageren en wat te doen wanneer ik vermoed dat een leerling drugs gebruikt
- Hoe een gesprek aan te gaan met leerlingen over hun middelengebruik
- Hoe een gesprek aan te gaan met ouders van leerlingen over hun middelengebruik
- Duidelijke regels en procedures vanuit de school
- Hoe preventief werken in de klas (gepland, met behulp van educatieve materialen, …)
- Testen van leerlingen op het onder invloed zijn van alcohol of illegale drugs
- Begeleiding van de school voor leerlingen met middelenproblemen
- Samenwerking met het CLB
- Doorverwijzing naar hulpverlening vanuit de school voor leerlingen met middelenproblemen
- Andere (omschrijf):………………………………………………………………………………

4. Ken je de schoolregels omtrent middelengebruik? Kruis aan en voeg eventueel opmerkingen toe.

Hier vragen we welke schoolregels (officieus en officieel) over middelengebruik je kent. Je hoeft niets op te zoeken in het schoolreglement. Het is ook mogelijk dat de school niet over alles regels heeft.

KENT U DE REGELS VAN DE SCHOOL OVER:	JA	NEE	IK WEET HET NIET
TABAK			
Bezit op school			
Gebruik op school			
Gebruik in de schoolomgeving			
Gebruik tijdens buitenschoolse activiteiten			
Delen[19] van tabak			
Dealen van tabak			
***Opmerkingen*:**			
ALCOHOL			
Bezit op school			
Gebruik op school			
Gebruik in de schoolomgeving			
Gebruik tijdens buitenschoolse activiteiten			
Onder invloed op school			
Onder invloed tijdens buitenschoolse activiteiten			
Delen van alcohol			
Dealen van alcohol			
Opmerkingen:			

[19] Met delen wordt bedoeld het uitdelen zonder winst. Met dealen bedoelen we het verkopen van middelen.

KENT U DE REGELS VAN DE SCHOOL OVER:	JA	NEE	IK WEET HET NIET
ILLEGALE DRUGS			
Bezit tijdens de schooluren			
Gebruik tijdens de schooluren			
Onder invloed tijdens de schooluren			
Delen van illegale drugs tijdens de schooluren			
Dealen van illegale drugs			
Opmerkingen:			
MEDICATIE			
Bezit op school			
Gebruik tijdens de schooluren			
Delen van medicatie			
Dealen van medicatie			
Opmerkingen:			
GOKKEN			
Gebruik op school			
Gebruik op buitenschoolse activiteiten			
Opmerkingen:			
GAMEN			
Gebruik op school			
Gebruik op buitenschoolse activiteiten			
Opmerkingen:			

Wat vind je positief aan de bestaande interne regelgeving inzake middelen(gebruik)?

………

………

………

………

Wat moet er volgens jou veranderen aan de bestaande interne regelgeving inzake middelen(gebruik)?

………

………

………

………

5. **Weet je wat de school van jou verwacht (hoe te reageren tegen een leerling, welke stappen te ondernemen, …) wanneer een leerling de regels m.b.t. middelengebruik overtreedt?**

WEET JE HOE JE MOET REAGEREN IN ONDERSTAANDE SITUATIES?	JA	NEE	IK WEET HET NIET	N.V.T.	OPMERKING
Je vermoedt dat een leerling onder invloed van alcohol of illegale drugs in de klas zit					
Je betrapt een leerling op het gebruik van cannabis tijdens een buitenschoolse uitstap					
Je vangt geruchten op dat een leerling zou dealen					
Je betrapt een leerling op dealen					

Wat vind je positief aan de bestaande procedures bij (vermoeden van) regelovertreding?

……

……

……

……

Wat moet er volgens jou veranderen aan de bestaande procedures bij (vermoeden van) regelovertreding?

……

……

……

……

6. **Weet je wat de school van jou verwacht (hoe te reageren tegen een leerling, welke stappen te ondernemen, …) wanneer een leerling (mogelijks) een probleem heeft met middelengebruik?**

WEET JE HOE JE MOET REAGEREN IN ONDERSTAANDE SITUATIES?	JA	NEE	IK WEET HET NIET	N.V.T.	OPMERKING
Je maakt zich zorgen over het welzijn en/of functioneren van een leerling, mogelijks door middelengebruik					
Een leerling vertelt je dat hij/ zij problemen heeft door middelengebruik					
Een bezorgde ouder meldt je dat hij/zij vermoedt dat zijn/haar kind een probleem heeft met middelengebruik					

Wat vind je positief aan de bestaande aanpak van leerlingen met middelen gerelateerde problemen?

……

……

……

……

Wat moet er volgens jou veranderen aan de bestaande aanpak van leerlingen met middelen gerelateerde problemen?

……

……

……

……

7. **Wat weet je over de alcohol- en andere drugseducatie op school?** *(enkel door pedagogisch personeel in te vullen)*

WEET JE…	JA	NEE	WEET IK NIET
Welke preventie initiatieven er per graad genomen worden?			
Of de huidige alcohol- en drugeducatie overeen komt met de vooropgestelde leerlijnen door VAD en VIGeZ[20]?			
Of het aanbod van alcohol- en andere drugeducatie binnen eenzelfde graad wordt afgestemd?			
Of het aanbod van alcohol- en andere drugeducatie over de drie graden heen wordt afgestemd?			

Wat vind je positief aan de bestaande invulling van alcohol- en andere drug educatie?

……

……

……

……

[20] Zie www.vad.be voor de Leerlijn tabak, alcohol en drugs.

Wat zou de school volgens jou moeten doen op gebied van preventie in het kader van het alcohol- en drugthema?

………

………

………

………

8. Is er op de school aandacht voor de onderstaande elementen van structurele maatregelen?

Ook structurele maatregelen zijn een wezenlijk onderdeel van het Drugbeleid Op School. Initiatieven op vlak van infrastructuur, schoolklimaat en de brede omgeving van de school kunnen problemen op school verminderen en de gezonde ontwikkeling van leerlingen bevorderen. De onderstaande vragen gaan niet specifiek over bepaalde middelen.

IS ER AANDACHT VOOR…	JA	NEE	WEET IK NIET
Een goedwerkende leerlingenraad			
Een (fysiek) aantrekkelijke schoolomgeving			
Contact met de ouders			
Een visie op schoolklimaat die ondersteund wordt door de directie			
Collegiale ondersteuning			
Band tussen leerkrachten en leerlingen			
Band tussen leerlingen onderling			
Inspraak van de leerlingen			
De sociaal-maatschappelijke ontwikkeling van leerlingen			
De diversiteit van de leerlingen			
Specifieke talenten van leerlingen			
Betrekken van lokale sleutelfiguren			

Wat vind je positief aan de huidige initiatieven op vlak van structurele maatregelen?

……

……

……

……

Wat moet er volgens jou veranderen op vlak van structurele maatregelen?

……

……

……

……

Hartelijk dank voor het invullen van deze vragenlijst!